

כמו שכתבנו בפרק שלישי מזה המאמר וכאלו טבע האמת הכריתו לחירות זה. [ו] והעולה בידיו הן לפי דעת אבן סינא והרמב"ם ז"ל והן לפי דעת אבן רש"ד שכתב בשם קדומי הפילוסופים הוא, כי רבוי הרברים שנמצאו בעולם הם מצד האמצעים לא מצד שימצא רבוי בהתחלה ראשונה כלל כי אחדותו פשוטה בתכלית הפשוטות, ולזה הוא שצונו בכתוב שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד (דברים ו') (ק) כלומר שנאמין שעם שהוא אלהינו רצה לומר שהוא סבת הרבוי הנה הוא אחד אחדות גמורה. ויספיק זה בהבנת שורש האחדות ומה שיתלה בו מן הרברים באופן שלא יחייבו רבוי בעצמות האלוהית יתברך. ונתחיל עתה לדבר בשורש השני שהוא שאינו גוף ולא כח בגוף:

פרק יד (ה) כבר נתאמת במפות שהש"ת אינו גוף ולא כח בגוף, ולזה יחייב לסלק ממנו ית' כל (ג) מקרי הגוף והתפעלות הגשמיות, ולפי זה צריך טעם למה שנמצא ברברי הנביאים כולם שהש"ת אל קנא ובעל חמה נוקם ונוטר, אמר נחום אל קנא ונוקם ה' נוקם ה' ובעל חמה נוקם ה' לצרו ונוטר הוא לאויביו (תוס' ח') ואילו כולן (ג) הם הפעולות גשמיות ומלבד זה מדות כגונות שראוי שלא ליחסם (ד) לשום שלם אף לשם יתעלה ברוך הוא, ונמצא הכתוב ייחס אליו הנאה ה' מלך גאות לבש (תהלים נ"ג), וכן נמצא שייחס אליו הכמרת הרחמים אמר יחד נכמרו נחומי (סופ' ח') וייחס אליו העצב ויתעצב אל לבו (זכריה ו') וייחס אליו קוצר הגפש ותקצר נפשו בעמל ישראל (זוהר' ח'). ונאמר כי למה שהנביאים כולם יתכוונו להישיר כלל האנשים לעבודת השם ואהבתו וההמון אינם נכנעים לעבודה כי אם מיראת העונש, ידברו בלשון טוב לכלל העם, ולפי שבלשון בני אדם כשהמלך עושה משפט במורדים בו ונותנים המלכות לוולתו יאמר עליו שהוא קנא ונוקם ושהוא בעל חמה כן יאמרו הנביאים על הש"ת כשיעשה דין בעוברי רצון שהוא אל קנא ונוקם ושהוא בעל חמה (ה) להיות הפועל הנמשך ממנו על עוברי רצונו הוא פועל הנוקם והנוטר והמקנא, וכן ייחס אליו העצב ע"ז הדרך כי כמו שבני אדם עצבים (ו) כשמביא ההכרה אל שיהיו מעשי יריחם

שורשים

לעיל במאמר ראשון פי"ד שהוא מהפך הכתוב בניאורו אף שפירושו שם הוא גם כן כמו כאן: **פרק יד (ה) כבר** נתאמת במפות. לעיל במאמר זה פי"ד: (ב) מקרי הגוף והתפעלות הגשמיות וכו'. מבואר הוא בסמוך בדברי המחבר עצמו איוה מקרי הגוף וכו': (ג) הם הפעולות גשמיות. כי מדות אלו נאזים לאדם כנסת חומיותו והיכל"ר הקשקש בו ולכן יתחדש האדם לפעמים לאיזה כח ופעולה מה שלא היה בו קודם לזה: (ד) לשום שלם. אפי' לנצר וזם שהוא שלם במדות טובות וזכסידות ומכ"ש להש"ת שהוא אחד פשוט וכולו רוחני: (ה) להיות הפועל הנמשך ממנו וכו'. בעבור שהפעולה היא הכאה מהש"ת לעוברי רצונו היא כאה על הדרך כמו שהאדם רוצה להנקם מאויביו ומורדיו: (ו) כשמביא ההכרה וכו'. כשרואה האדם שלא עלתה כונתו בפעולה זו שרצה בה ואי' לו לתקנו אוי הוא ענב על שהוא מוכרח להשחית אותה

ענפים

להשגתו עכ"ל. ועיין עוד שם ותמצא איך שהוא מוכר דעת אפלטון ואין להאריך כאן ועיין לעיל במאמר א' פ"ב מה שכתבנו מזה שם בענפים. ועוד לפי הלשון שאמר אבן רש"ד שהכל נזה וכו' צריך להודות על ההדגש יש מאין דאם היה חומר קדום שממנו נמקוה הכל אם כן לא היה החומר קדום נכבד מהשם יתברך והיאל שייך לעצם ולגדור עליו מאחר שאין לו שום יכלת עליו חלל על כרחך צריך לומר שלא היה שום חומר קדום נמצא אלא שהשם יתברך המציא אחדות אורו יש מאין גמור וק"ל:

[ו] והעולה בידיו הן לפי דעת אבן סינא והרמב"ם וכו' בשם קדומי הפילוסופים הוא כי רבוי הפלוסופים הוא כי רבוי וכו', כנ"ל, ואע"פ שחזר המחבר מדעת אבן סינא והרמב"ם ומאן בהם בעבור הקושיה שהקשה עליהם בפי' דלפני זה זכרתי פ' זה ואי' למה חזר והזכיר כאן דעת אב"ם, לעיל בענפים בפרק זה גבי קושיה אפומה מחבר הכל: והשכחה

ספר מאמר שני פרק יד העקרים עא 141

ידיהם נשחיתים כן אמר הכתוב ויתעצב אל לבו וסמך לו ויאמר ה' אמתה את האדם אשר בראתי וגו' כי נחמתי כי עשיתים, לפי שהיה עושה פעל כמי שהוא מתנחם על מה שעשה ורצה להשחיתו, וכמו שהארם כשמביאו ההכרח להשחית מעשה ידיו מצד הדין מבקש דרך לבלתי להשחית הכל, כן השי' בקש דרך לבלתי להשחית הכל, ולזה סיים ונת מצא חן בעיני ה'. כלומר שהשם ית' סבר שיתקיים העולם ע"י נח ובניו, וע"ז הדרך הוא מה שאמר הכתוב ותקצר נפשו בעמל ישראל שעשה פעל כאדם המצטער (ז) ונפשו קצרה בעמל חברו ומכנים עצמו בדוהק להושיעו, כן השם ית' אע"פ שישאל חטאו ולא היו ראויין באותה שעה לאותה הצלה גדולה הושיעם מצד עצמו כאלו התפעל מצרתם ועמלם על דרך ראה ראיתי את עני עמי אשר וגו' וארר להצילו מיד מצרים וגו' (שמות י'), וכן יתד נכסמו נחומי, ויתר התפעלות הגשמיים ראוי שיובנו ע"ז הדרך שהם לתת הכנה אל בני אדם מן הפעל הנמשך ממנו (ח) כדי לשכך את האוזן, כמו שנמצא הכתוב אמר בפירושו ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיחם כל תמנה (דברים ד') ואעפ"כ ייחס אליו הכלים הגשמיים אמר הכתוב על הלוות כתובים באצבע אלהים (שמות י"ב) כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך (תהלים ח') וכן יסימן ה' נאדרי בכח (שמות ט"ו) ידוך עשוני ויכונוני (תהלים ק"ט) וכן רבים, כי להיות הכתיבה באדם נעשית באצבע ייחס אליו האצבע, ולהיות הגבורה באדם נמשכת מן הימין ייחס אליו הימין, ולהיות הפעולות האנושיות נעשות בידים ואצבעות ייחס אליו הידים והאצבעות, ולהיות קבלת הדברים באדם נמשכת אל שמיעת האזניים אמר תהיינה אוניך קשובות (שם ק"ט), וע"ז הדרך הוא מה שאמר השם (מ"א ט') והיו עיני ולבי שם כל הימים שנאמר על ביהמ"ק רצה לומר להשחית ורצוני שזו הוראה (ס) על היותו רוצה בקיומו, וכן מה שתארו הנביאים את השם כמלך יושב על כסא בארמו וראיה את ה' יושב על כסא (ישעיה ו') ושם נאמר כי את המלך ה' צבאות ראו עיני, ויתארוהו כגבור ה' כגבור יצא (שם מ"ב) ה' גבור מלחמה (תהלים כ"ד), כל זה הוא לתת הכנה אל האנשים מעוצם כבודו והדרו, והוא שאמר דוד כבוד מלכותך יאמרו וגו' להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מלכותו (שם קמ"ט), כלומר אנם מתארים אותו כבד (י) אלא להודיע לבני האדם גבורותיו, אבל לא שיהיה מלכותו למלכות בשר ודם כי מלכותו הוא נצחי כי הוא מלכות כל עולמים, ואמנם נאמר כדי לתת הכנה אל בני אדם לא וולת זה. ואמנם מה שנמצא הכתוב מייחס אליו הגאווה עם היותה מדה מעונה כמו שאמר הכתוב תועבת ה' כל גבה לב (משלי ט"ו) השטע בזה כי אין ראוי לאדם להתנאות בשום שלמות ולא בשום מעלה כי הכל בא מהשם ואין ראוי לאדם שיתנאה במה שאינו שלו, על התכבדה אמר הכתוב כי ה' יתן חכמה (שם ז') ואמר משבים חכמים אחרו וידעם יסכל (ישעיה מ"ד), הרי שבאר שאין חכמת אדם כלום וכי התכבדה באה מהשם ולא מוולתו, וכן העושר אין ראוי לאדם שיתנאה בו כי אינו שלו, אמר דוד כי ממך הכל ומידך נתנו לך (דמ"א כ"ט), וכן המלכות וכל התנשאות ומעלה הוא כמנו יתברך אמר הכתוב לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש (שם) ואמרו רז"ל (נחמ"א פ"ה דף ל"א ע"ב) ואפילו ריש גרנותי משמיא מוקמי ליה, וסיים דבריו והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל וגו', כלומר אחר שהכל בא מאתו יתברך ואין כיד האדם שום דבר אלא מצד השם וברצונו כי בידו לגדל ולחוק לכל אין ראוי שיתנאה במה שאינו שלו ואינו בידו, ועל כן הגאווה (כ) לא תאות אלא לשם שהכל בא מאתו ולא מוולתו, ולזה ייחס אותה הכתוב אליו ואמר ה' מלך גאות לבש (תהלים ז"ג) ואמר משה אשירה לה' כי גאה נאה (שמות ט"ו), ותרגם אונקלוס ארי אתנאי על גיותנאי וגאואת דיליה היא, ועל כן המתנאה במה שאינו שלו ראוי שתוסר ממנו אותה מעלה להורות שאין הכבוד והמעלה אליו מצד עצמו אלא מהשם וברצונו. וכן נמצא הכתוב אומר על נבוכדנאצר שהיה מתנאה בכבוד ומלכות וכדי רם לבביה ורוחיה תקפת להורה הנחת מן כרסא מלכותיה ויקרא הערדו מניה, ונאמר עד די ידע די שלים אלהא במלכותא אנשא ולמן די יצבא ויקים עליה (דמ"א ט'), וכן בגניד צור על שהיה מתנאה שהוא אל אמר הכתוב יען גבה לבך ותאמר אל אני וגו' האמר אלהים אני לפני הורגך ואתה אדם ולא אל

ביד

ש'רשים

אוחס: (ז) ונפשו קצרה בעמל חברו. שהוא מצד את עצמו כעבור שרצה שלא עלתה כונת חברו כפעולה זו שרצה בה חברו ולכן הוא רוצה להושיעו וכו' ואלו יתקיים עוד פעולתו: (ח) כדי לשכך את האוזן. ולא שיהיו כללית התפעלות אלו כהשי' חלילה, ומלת לשכך מלשון וממת המלך שככה:

(ט) על היותו רוצה בקיומו. דלם לא היה רוצה בקיומו לא היה משגיח עליו: (י) אלא להודיע לבני האדם גבורותיו כ"ל. ור"ל מה שיהיה מתארים אותו בתארים גשמיים הוא אינו כי חס לתת הכנה לבני אדם מן הפעל הנמשך מהש' כמו שנתבאר: (כ) לא תאות. מלשון נאה ונאות: ולהציל

ספר מאמר שני פרק יד מו העקרים

ביר מחללך (יחזקאל כ"ח) שיראה מזה שהשם פוקד על המתנאים במה שאינו שלהם כי המתנאה במלכות השם מסיר המלכות ממנו ונותנו לשלש אנשים כדי שיוכר לכל שאין המלכות של אדם ולא בידו, וכן בחירם נגיד צור על שהיה מתנאה ואמר אל אני פקד ה' עליו לתתו ביד הורג שהוא הגמול האמתי שלו, וזה כי מדרך האלה להתיות המתים (ז) ולהציל לקוחים להרג ולחשוך מטים למות, וזה בהפך שהשם מסגור לחירם נגיד צור ביד הורגו להורות שהוא אינו אל מאחר שאין לאל ידו להציל עצמו ולחשוך נפשו מני שחת, אבל השי' אשר בידו נפש כל חי הוא ממת ומורה והוא הנותן שלמות לכל נמצא ואין שום שלמות בא לו מוולתו כמלכים ששלמותם בא להם מוולתם, כי המלכים אין מלכותם מתעלות אלא מצד הכבוד הנעשה להם מוולתם שאם היו משהיה מלך ושיש לו יתרון על זולתו, ולזה הם כאלו הכבוד מושל עליהם, אבל השי' אינו כן כי הוא מושל על כל הכבוד ולזה נקרא (מ) מלך הכבוד, וזה כי הדרת המלך ברב עם כדי שיהיה כבודו מתרבה, והשי' לפי שהוא מלך על הכבוד אין מלכותו מתעלה בזולתו ולא משתנה (נ) כהשנות המלכים וכתחמטם. אמר המשוור קול ה' יחולל אילות ויחשוף יערות ובהיכלו כלו אומר כבוד (סהלס כ"ט) כלומר שאפי' כשהקב"ה עושה דין ומשחרר היערות והבעלי חיים אין מלכותו וכבודו מתמעט בזה כי בהיכלו רצה לומר (ס) במדרגתו הכל הוא כבוד, והביא ראיה לזה כי ה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם, ר"ל כי השם היה בזמן המבול שהיה העולם מלא קודם המבול מאנשים ומבעלי חיים ונשתת הכל ולא נשאר רק נח ואשר אתו בתבה ואע"כ לא נשתנית מלכותו מכמות שהיה, וזהו וישב ה' מלך לעולם, ואמר וישב ולא אמר ויהי בעבור כי תאר הישיבה הוא יותר קיים כמו שבאר הרמב"ם ז"ל בשתוף ישב (פרק י"א מהלך ז' למונה) ועל כן ייחס אליו הנביא תאר הישיבה יותר מוולתו מן התארים אמר ואראה את ה' וישב על כסא רם ונשא (ישעיה ו') ולא אמר ואראה את ה' על כסא רם ונשא כי לפי שהאר הישיבה מורה על תאר (ט) היות קיים מבלי שנוי ויחסוהו אליו ית' אע"פ שלא יפול עליו לא עמידה ולא ישיבה, אמרו רבותינו ז"ל במסכת חגיגה (דף ט"ז ע"א) שאין למעלה לא עמידה ולא ישיבה וכו', וע"ז הדרך ראוי שיוכן בכל ההתפעלויות הגשמיים הבאים בכתובים המיוחדים לו והדרך שרם אמנם נאמרים כדי לתת הבנת הענין אל האנשים לא שיהיה הענין כן באמת, וכלל גדול אמרו ר"ל בזה דבריה הורה כלשון בני אדם (מסדדיו פרק ז' דף ס"ג ע"א) :

פרק מו (ה) (ו) השמחה היא השגת ערבות הדבר הנאות, והיא (ז) ההתפעלות בלי ספק, ונמצא הכתוב ויחס אותו אליו ית' אמר ישמח ה' במעשיו (סהלס)

שרשים

(ז) ולהציל לקוחים להרג ולחשוך מטום למות. כ"ל כי כן הוא הלשון (כחשלי) ור"ל שמציל את מי שנלקח להרגו ומונע המיתה ממי שהוא נוטה למות: (ח) מלך הכבוד. מלך מולך על הכבוד, כדי שיהיה כבודו מתרבה אם לא יהיה לו רצון עם גם הכבוד שלו לא יהיה רב: (ט) כהשנות המלכים וכהתמעטם. כשישתמע וישתנה הכבוד הנעשה למלכי נשר ודם יתמעט וישתנה גם כן מלכותם. ולכן אמר נמלכים ר"ל נעשים מלכים ע"י זולתם ולא שהם מלכים כעצמם כי אין מלך באמתות אלא השי' לבד, וכענין זה כתב רבינו

נחוי ריש פרשת בלק ע"ס: (ס) במדרגתו הכל הוא כבוד. ט' כי אין הכבוד בא לו מוולתו רק שכבודו הוא כעצמותו ובמדרגתו: (ע) היות קיים מגלי שטי. כמו שבאר הרמב"ם בפרק הנזכר לכן יחסו הכבוד להשי' :

פרק מו (ה) השמחה היא השגת ערבות הדבר וכו'. ט' השמחה הנאה

לדם כעבור שהשיג איהו דבר על מכונו ויודע מחיקות טוב עשם וכוונת הדבר ההוא ולכן הוא שמח: (ב) ההתפעלות. ר"ל שיתחדש איהו כח בו ומביא אותו לידי השגת זו ומה שלא היה יכול להשיג

ענפים

פרק מו (ה) השמחה היא ערבות הדבר הנאות וכו' ובאור זה שאין שמחה יתבצר תלוי במה שזולתו מן המאכלים וכו' וכן ערבות החכם היא בעל תכלית בהכרח וכו' ויכלה הכובץ כשישיגו וסעמוד השמחה או חספס וכו' אבל שמחה ית' בעצמותו בלתי מוגבלת וכו'. עם היות שבדברי המהביר אלו בבאור השמחה הנאמרת אלא השי' הם נבונים ואמתיים מ"מ בענין השמחה הנאמרת אלא האדם לא נחית לבאר אותה ועל כמה פנים היא נאמרת וגאמר כי השמחה הנאה ללדס היא על שני נדדים ראוי מלד הנקד והוא החומר ומלד השמחה והיא הנורה. השמחה הנאה לו מלד החומר היא בזה לו מחמת איזה התפעלויות המתחדשות בגופו והיא הנקראת שמחה פתולומית כי היא בזה ללדס פתולום כמנת ענה אלו איזה ענין שיה לו הנאה גופית ממנו מה שלא היה לו ככר כענין אכילה ושתייה וכיוצא בזה ממבט ומתן גופי והנה שמחה כזו היא מביאה את האדם לידי רוממות הלב ומונעת אותו מהשגת שלמותו האמתי וע"ז ורס לבבך

(סהלס ק"ד) ואנשי כנסת הגדולה חקטו (ג) במסבב הברכות שהשמחה במעונו, ונראה כי השמחה תיחוס אליו על הפך הענין שיוחס אליו העצב, שאם ייוחס אליו העצב (ד) שהוא תואר הפחיתות כ"ש שראוי שתיוחס אליו השמחה שהוא התואר החשוב כי (ה) ידיעת הפכים אחת, וכמו שהעצב נאמר בלשון בני אדם על ההתפעלות המגיע מן הדבר הנעשה (ו) הפך הרצון כן השמחה נאמר על ערבות הפקת רצון האדם והגמר בנותו בקיום מעשיו, וע"ז הדרך יאמר (ז) בהעברה אל ה' השמחה על הפך הענין שאמר עליו העצב כמו שפירשנו למעלה, ואמר הכתוב ישמח ה' במעשיו כלומר שרצה בקיומם וכן שהשמחה במעונו רוצה לומר שעיקר הקיום הוא בעליונים שהם קיימים באיש לא בתחתונים שאינם קיימים אלא במין וע"כ אומרים אותה בשעת הזוג (ח) לפי שהשמחה בכל דבר תהיה מצד ההתמדה והקיום והעצב בהפסד וההעדר, וכבר אפשר שנאמר כי שהשמחה במעונו ירמז לענין יותר עמוק מזה והוא על דרך מה שכתבו הפילוסופים שהש"י ישמח בעצמותו במה שיש לו מהויו וההדר והשלמות בעצמו ממה שלא יצטרך אל הוולת ושכלם מושפעים ממנו וצריכין אליו ואין להם קיום אלא בו, ובאור זה שאין שמחתו ית' תלויה במה שזולתו מן הנמצאים לא הנפסדים ולא הקיימים אבל שמחתו היא בעצמותו

שורשים

דבר זה מקודם: (ג) נחשבת הברכות. שמזכרין בסעודות הזוג: (ד) שהוא תואר הפחיתות. אפי' אצל אדם: (ה) ידיעת הפכים אחת. שיהיה ידע בדיעה אחת כי ע"י שודע וישיג דבר זה נד"מ ויכל להשיג גם כן מה שהוא נהפכו: (ו) הפך הרצון. שנעשית לו כפעולה זו הפך מה

שניה כונת רצונו: (ז) בהעברה. לא על צד האמת: (ח) לפי שהשמחה וכו' מצד ההתמדה והקיום וכו'. פ' ולכן חקטו בזכרת הזוג שהשמחה במעונו ור"ל כי אפי' שהזוג הוא ג"כ הוא סבה ורמז להתמדת קיום החיין מ"מ אין זה קיום אמתו מאחר שאינו בלתי כי החיין הוא כל לדין הסדר. והקיום

ע נ פ י מ

לדבר ושכחת את ה' אלהיך וגו' כי אחר שכל לדין רוממות הלב והתגברות חלקי החומר לא יושפע עליו השפע האלהי וע"י השכל לבד ח"ל לו להשיג הענין על אמתו כי השכל לזה מהשיג הדברים העליונים על אמתם כמו שזכר ג"כ הרב בעל עקדה במונח שפירש שלו בכתוב לך אחר לבי בקשו פי את פירי ה' אלהים ואלו להאריך כאן. ועל זה הענין אמר קהלת לשחוק אחרתי מהולל ולשמחה מה זה עשה, הנה מלת זה מיותר הוא לא הלא אלה מה עשה. ועוד מהו ההפך שיש בין שחוק לשמחה כי לפי המלה מדברי המחבר בדים פרק שאחר זה שאין הפרט ביניהם וע"כ נעשים, וח"כ למה אמר ג"כ שחוק מהולל וגבי שמחה מה זה עשה, ומראה שיש הפרט גדול בין שחוק לשמחה כי השחוק הוא כל לחדם מצד פסע הגוף כמו שמעשה מדברי רמב"ם החקירה שהיה המחבר בפרק שזכר זה ואלפי' שהמחבר בעצמו רכב שם שהשחוק נאמר גם כן על השמחה מ"מ היבא דכתיב שחוק ושמחה בזהדי כמו הכא ג"ל שאינו נאמר על השמחה רק על השחוק שהוא כפסע הגוף לבד כי מיד שמעשה שחוק ח"ל לו בהקמות מיוחדים שבנוף האדם חקך כל אלו השחוק ואין לשמחה שום חלק בזה. ואפשר שזה טעם רש"י ז"ל ג"כ במה שפירש לשחוק אחרתי מהולל מערב בנבי ואנחה ר"ל כי לפעמים כשאדם שחוק מצד משוג גופו במקומות מיוחדים איז הוא כל כך שחוק עד שנאלה והדממות יורדין מתוך עיניו. אצל השמחה אף שהיא בזה ג"כ לחדם מצד החומר מ"מ אינו נשעב בחומר כי יש לנפש המשכלה ג"כ חלק בזה והיא פתח בלב וע"ד כעוב לב המלך וגו' ולפי שיש בשמחה זו סבות גופניות גם כן לכן היא סבה לרוממות הלב ומונע את האדם מלקיים התורה והמצוות שהיא הכלית שלמות הגלגלי וזהו אמר ולשמחה מה זה עשה כלומר זה הדרגה במלת מה והוא מזה ההכנעה והספלות וע"ד ונחמו מה זהו מיוקן לזאת השמחה שלא תמנע את האדם מלקיים התורה והמצוות ולכן זה עשה ורמז לזכר מ"מ ר"מ מזה ההכנעה. השמחה כשהיא האורה והיא השמחה היא שמחה האדוקים שלמים בכל המעלות ושמחה זו נקראת שמחה חמידית לפי שהיא תמיד אצלם על אופן ה' ואינה בזה להם על ידי התפחדות והתפעלות הגוף כמו שהוא בשמחה פחלומית אלא שהיא בזה מצד הנשמה לבד והיינו אחר שהכניע את חלקי החומר שבו ונעשה שלום בין שתי כחותיו והם החומר והאורה כי החומר ג"כ ילך אחר האורה ואלו כל פשולותיו הם ע"י השמחה לבד ובמידתן אלו אחר ענין עב היותו שחוק היה זה הענין כל לחדם אחר שאינו שלם כל כך בדור"ה היה כל אלו ע"י התפעלות הגוף כגון שיוקן דקרה וכיוצא בזה מן המצוות המעשיות מ"מ אצל האדוק השלם לא יבא אלו ע"י זה שום התפעלות כי נראה לו בעיניו כללו כבר נעשה זה הדבר עם היות ששולו עשה ועל דבר כזה אח"ל גדולים דיוקים יותר ממלאכי השבת וכו' וזו היא השמחה שעליה אח"ל אין השכינה שורה אלא מחוץ שמחה וכו' וזה ר"ל ג"כ במ"מ הכתוב שחוק אחר לא עבדה כו' בשמחה וגו' וכן עבדו את ה' בשמחה וגו'. ועיין מזה למאמר ג' פרק ל"ג ושם נעשים. ולאלו שני מיני השמחות רמז ג"כ שלמה במ"ש שמחה לאדם במענה פיו ודבר בעתו מה טוב, ראה לומר כשהמענה היא כפי תמיד על אופן אחר ואינה בזה ע"י שום התפעלות והתחדשות איז יהיה לו שמחה אמתית המביאה את האדם לשלמות האמתו וז"ש שמחה לאדם

בעצמותו בלבד זהו שהשמה במעונו כמו עוז וחדוה במקומו (ד"ה א' ס"ז כ"ז) שר"ל (ס) במדרגתו או בעצמו כמו ברוך כבוד ה' ממקומו (יחזקאל ז') כמו שבא, וזה, כי כמו שיש אל החכם שמחה במה שהוא (י) מרגיש בעצמו משלמות החכמה עד שכל שאר החכמים צריכים אליו ומושפעים ממנו והוא אינו צריך אליהם כן הש"י שש ושמה במה שאין מציאותו תלוי בזולתו ושמיציאות הכל תלוי בו, (כ) עם היות שאין יחס שתי הערבות כלל כי ערבות החכם הוא מצד מה שישנו מזולתו ר"ל מהשם ומשאר הנמצאים המושפעים (ל) ממנו (מ) והוא ית' שמחתו בעצמותו (נ) מבלי הבטת אל הזולת, וכן ערבות החכם היא בעל תכלית בהכרח (ס) למה שהשגתו ב"ת (ע) ולזה תהיה שמחתו וערבותו מונבלת (פ) ואע"פ שהיא תתוסף תמיד לפי (ס) שכל מבקש איזה דבר כפי ערך הדבר ההוא המבוקש ומדרגתו יהיה הכוסף אליו והשמחה בהשגתו, וכשיהיה הדבר הנבכש או המבוקש בעל תכלית (ק) יכלה הכוסף כשישיגנו (ד) ותעמוד השמחה או תפסק, אבל כשיהיה הדבר הנבכש או המבוקש בלתי בעל תכלית א"א שיוכלה הכוסף (פ) ולא תתפסק ההשגה ולזה תתמיד השמחה עם שהיא תמיד מונבלת כמו שהדשגה מונבלת תמיד, ובעבור זה אמר הכתוב ישמה לב מבקשי ה' (ד"ה א' ס"ז ותהלים ק"ה) כי להיות הש"י ושלמותו

שר'שים

כי זידיעתו את עצמו ידע את הכל : (ס) למה שהשגתו בעל תכלית. פי' דאם היה השגתו בלתי בעל תכלית היה יכול להשיג גם כן דבר שהוא בלתי בעל תכלית וזה אינו כי אי אפשר לו להשיג הש"י שהוא ב"ת כמו שיתבאר בסמוך ואם כן ע"כ צ"ל שהשגתו היא ב"ת : (ע) וזה . מטעם זה : (פ) ואע"פ שהיא תתוסף תמיד . שהשמחה היא תוספת תמיד אללו לפי שהוא כוסף תמיד להשיג הב"ת כמו שנתאר וחולך מ"מ שמחתו היא שהשיג קצת מהבלתי ב"ת היא מונבלת : (ס) שכל מבקש אחיזה דבר . להשיג : (ק) וכלה הכוסף כשישיגנו . אחר שהשיג אותו לא יבסוף אליו עוד להשיגו כי כבר השיגו : (ד) ותעמוד השמחה אז תפסק . כפל לשון הוא והוא מלשון ותעמוד מלת : (ע) ולא שתפסק ההשגה . לפי שהוא רוצה להשיג ב"ת הש"י שהוא א"א לו להשיג עולמית כי מסתור נסתר ונעלם מעיני

והקיום האמתי הוא בעליונים שהם קיימים באיש והם המלאכים שהם בעולם העליון . ולכן מאחר שגם אנו מתעסקים ואוכלים בסעודת שמחת הזוג זה נזכה גם כן לשזב ולבא אל מקור מקורנו בעולם העליון וליהנות מזיו השכינה כאשר אל זה אנו מיתלים ומצפים תמיד וז"ש שאכלנו משלו ונעטנו חיינו וק"ל : (ט) במדרגתו או בעצמו . משא"כ לפי פירוש ראשון צריך אהה לומר מ"ש במעונו כאלו אחר נדירתו כי הוא נאמר על עולם העליון : (י) מרגיש בעצמו משלמות החכמה . שידע בעצמו שהוא חכם גדול יותר מהשאר : (כ) עם היות שאין יחס וכו' . אע"פ שזה ידוע שאין ב' העריצות שום יחס והמיון כלל : (ל) ממנו . כן הש"י (מ) והוא . אבל הוא יתברך וכו' : (נ) מבלי הבטת אל הזולת . שלא יבטת שיהיה וייתכן עד שיבא לו איזה שפע ועזר להשגתו מחוללת (יותר נראה שאין השגתו בדבר חוץ ממנו

ע נ פ י ם

רצה לומר לאדם השלם כי אין איש אלא לשון חשיבות כידוע . ודבר בעצמו מה טוב רצה לומר אם המענה היא בזה לו לפי העת והזמן המתחדש בו איז זה הנרצח במלחמה והוא ההכנעה כח"ס הוא טוב לו ולא זולת דל"כ בקל יבא לידי רוממות הלז . ולדעתי הקלושה נראה שלזה כוון גם כן ישיעה הנביא במאמרו ופדויי ה' ישובו ובאו ליון צרנה ושמחת עולם על ראשם ששון ושמחה ישיגו ונכו יגון ואנחה , רצה לומר אוחס שעשים תשובה שלמה בהכנעת חלקי חמרים הם הנקראים פדויי ה' שהש"י פורה אותם מתוך גלותו ויחזיר אותם לארצם וליראתו פני השכינה בגולה ורנה וזהו ובאו ליון צרנה . ואם תאמר אחר שצ"ל בשמחה אל ארצם ח"כ יבאו שוב אל רוממות הלז וכמו שהוכיח אותם מרע"ה סמוך למיתתו ע"ז כמו שפרש"י סוף פרשת כי תבא בנחוב ותבאו אל המקום הזה ופרש"י ח"ל עתה אחס רוחם עצמם בגדולה וכבוד אל תצטעו במקום ואל ירוב לבבכם וכו' עכ"ל , על זה אמר הכתוב אחר כך ששון ותמחה ישיגו ונכו יגון ואנחה רצה לומר השמחה הראשונה שהיתה בזה לישראל בשעת צוהת הארץ ציוני מהם רבינו עזרי' שלום ויהיטע היתה על ידי הכנעת חלקי החומר הנק' ולא בסבת הכנעת חלק החומר לכן היה מוכרח מרע"ה להוכיח אותם שלא יבאו לידי רוממות הלז , אבל בגאולה העתידה שיקבץ הקב"ה את ישראל מתוך הגלות תבא השמחה לישראל ע"י הכנעת חלקי החומר שהיה להם בעת גלותם המד ועל ידי זה תהיה השמחה מתמדת אלאם תמיד בני הפסק על אופן אחד ולא יהיה להם עוד דאגה ואנחה בלב לעולם בסבת חלקי החומר כי כבר נכנע החומר תחת השמחה ולא יבא לידי רוממות הלז . וז"ש ששון ותמחה ישיגו ותהיה מתמדת אלאם תמיד על אופן אחד בני הפסק לפי שגבו מהם יגון ואנחה שכלו להם בסבת החומר . וז"ש ושמחת עולם על ראשם לארצות על השמחה התמידית שהיה על ראשם לעולם ולא תפסק עוד מהם . שמח"ת ר"ת לתפטר תלמידי חכמים מרבים שלום ור"ל ע"י שיקבלו מוכר מח"ס וילכו בדרכיהם בהכנעת חלקי החומר תהיה להם שמחת עולם על ראשם .

ספר מאמר שני פרק מו העקרים ענ 145

ושלמותו בלתי בעל תכלית (ח) כל מבקשי ה' (*) אע"פ שישויה מה שישויה מסנו לעולם תשאר התשוקה ותתמיד השמחה ולא תפסק תגדל תמיד כשתגדל ההשגה ובעבור זה (ה) אמר המפורר דרשו ה' ועונו בקשו פניו תמיד (סס) כלומר כי השמחה במה שתשיגו ממנו לא תפסק עוד כי תמיד תוסיפו שמחה מצד היותו ית' בלתי בעל תכלית וכל מה שישויה בו מדרגה מה ימצא בו (צ) דרוש נכסף ובלתי מושג וזהו שרמו באמרו ועונו בשחקים (סס ס"ח), וע"ז הדרך יתפרש ישישו וישמחו כך כל מבקשין (סס ס"ט) ר"ל כי מצד היותו ית' בלתי בעל תכלית תהיה השמחה (ג) מתמדת ונוספת תמיד, וזהו שאמר ויאמרו תמיד יגדל ה' כלומר כי כל מה שישויה יותר יכירו כי הוא יותר גדול במעלה תמיד יכירו כי הוא בלתי בעל תכלית ויאמרו יגדל ה' והגדל השמחה יותר ואע"פ שמה שישויה תמיד הוא דבר מוגבל, (ד) אבל שמחתו ית' בעצמותו בלתי מוגבלת ומתמדת להיות כל שלמות שהוא מושג בעצמו הוא בלתי בעל תכלית והיות נמצאים בעצמותו שלמות בב"ת קיימים בלתי משתנים אינם מסין שום שלמות מן השלמות המושגות אצלנו, ואולם (ס) בחסד אלהי ישיג האדם מדרגה מה ממצלחם, וזהו מה שאמר הכתוב מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפך יחסיין (ססלס ל"ז), ורצה לומר כמה גדול ויקר חסדך שאי אפשר שתושג מדרגתו ועם היוקר והחשיבות הזה הוא מן הפלא היות בני אדם חוסים בצל כנפך, וכנף במקום הזה מורה על הסתר והעלם (ו) כמו שפירש הרמב"ם ז"ל בשתוף כנף

(*) הגה"ה לא אמנם להשיג כאן פי' נחמד על פסוק אחד שמעו בשם חכם אחד מקרא מלא הוא נהגים (כו) אחת שלמותי מלאה כי אולם חקש שכתב בנתיב כי כל ימי חיי. יש לדקדק למאי פתח לשון עבר שלמותי וכיין בשלון עתיד זהוה חקש. אמנם לפי שהשגת השי"ת ע"י שפע האלהי היא בלתי מוגבלת והתשוקה תשאר לעולם ולא כן הוא בשאר השגות דברים המוגבלים כאן, ולזה קאמר חכם שלמותי מלאה וזהו חקש אולם חקש כי לא יתמלא חקש ומא היא השלם האמת שכתב בנתיב כי כל ימי חיי ודוק. ועל פי הדברים האלה אמרנו לכוון דברי כלל סוקר בשמחה בית השואבה מקום שאין חוסר שם רגלי מוליכות אותו דלכאורה הלא גם עמוד לאיום כונה אמר זאת המליצה בשמחה בית השואבה. אבל נשי קודם נבחר היטב כשזון זה שלענין השגת השי"ת הבאה מלך השפע האלהי אין קץ ותכלית ולזה אמר בשמחה בית השואבה וזהו זמן שיהיה השלם מלאה (ענין בשי' החוספות סוכה פרק החולין בשם סירושני) מקום שאין חוסר שם רגלי וזהו כללנו כה לומר כהנשי למדרגה מה שהיה השקויה אלהי הכה לא ינוח שכלי רוח בנתיב נהגת מדרגה זו חלל שם רגלי מוליכות אותו למדרגה עליונה מה:

שרשים

מעניין כל וכן הוא כוסף תמיד להשיג ממנו דבר מה ולזה תתמיד וכו' (ח) כל מבקשי ה'. המבקשים להשיג השי"ת: (א) אמר המפורר. מיד אמר שאמר ישמח וגו': (צ) דרוש נכסף ובלתי מושג. כל פסע ופסע דבר מה שלא היה מושג אצלך כבר כמו שאר"ל בנח" עירובין כס' כיצד מערבים על מה שאמר הכתוב דדיה ירווך ככל

ענפים

או מכל לומר מ"ש הכתוב ופדויו ה' וגו' רצה לומר אולם הנפשים נהגתם בעזר האלהי והוא שישפיע השי"ת עליהם השפע האלהי כדי שיוכלו להשיג ההלכה האמיתית ואינם הולכים אחר השגת שכלם ועלם לבם הם הנקראים פדויו ה' כי לולא השם יתברך בעזרם לא היה אפשר להם להגלל משגיאה צעיון שכלם כמו שגברנו למעלה. ועליהם שייך לומר ושמחת עולם על ראשם כי ע"י השפע האלהי הבא עליהם השיגו השמחה האמיתית והאמיתית ולא תפסק לעולם כמ"ש. משא"כ אולם הפעוים ארצות יושר ואינם צורכים בהשי"ת ובמחמור שישפיע עליהם השפע האלהי והם הפעוים והפשיים שהולכים אחר ענין שכלם ועלם לבם ורואים להשיג צעיון השכל לבד וזהו עזר האלהי בלתי וכוונתו צרה ונורא השמחה בעולם להם בהשגתם לא היה אמתית ואמיתית ותפסק מהם כי השכל לואה מהשיג הדברים על אמתתם כמ"ש. ולפי זה הדרך שגברנו כאן מכל ג"כ לבאר במעט התנועות הכתובים שהגיע המחבר כאן והם יצאנו לב מבקשי ה' וגו' ורצה לומר שהם מבקשים עזר אלהי וכן דרשו ה' ועונו בקשו פניו תמיד ואין לזכר להאריך בזה. וכן הכתוב שהביא ישישו וישמחו כך כל מבקשין ויאמרו תמיד יגדל ה' אובני השושן יגדל ה' וכל גם כן נבאר על חלל שני מיני השמחות שזכרנו ולכן אמר ישישו וישמחו כפל לשון להורות על שני מיני השמחות ואין להן חוקן שרואים להשיג חוקך על ידי השכל לבד וזהו שום עזר אלהי וכן חוקן שרואים להשיג חוקך על ידי עזר הבאה מחקך והוא השפע שהשפיע עליהם שיהיה חלל שמחים בהשגתם, וח"כ כל מבקשין רצונו כל מי שמבקש חוקך אשיגו חוקם ההולכים אחר שכלם לבד הם שמחים בהשגתם כי כל אחד ואחד שהשגתו שהשיג היא אמתית אצל כל כל פסע הכל הולך אחר החתום על און מי שיוכל לומר תמיד יגדל ה' ולפי גדולה שלמה ואמתית אלקי כי

כנף מן ולא יכנף עוד מוריד (פס"ה), ויחיה פירוש כי הדבר שהוא בלתי ב"ח א"א שתושג סדרתו אבל הוא נסתר ונעלם (י) ועם כל זה בני אדם חוסים בצל ההפטר והוא שהוא סתר עצמותו וחסרו ושאר התארים הנמשכים מאתו, (ח) ואמר כי מן ההשגה שכשונים מצד ההפטר שהוא שהיא השגה שכל הנמצאות משתלשלות ממנו והשגת הפעולות הנמשכות מחסרו ומיתר התארים המיוחדים אליו (ט) הם מתענגים תענוג נפלא הם שבעים ממנו חוה בעולם הנשמות וזה הוא אמרו בלשון עתיד ירויח מרשן ביתך ונחל עדניך וגו' (תהלים ל"ו) ר"ל כי במה שישני משאר הנמצאות המשתלשלות ממך הנקראים אתורים (י) [ב] הרמז אליהם כמו שנא' למשה וראית את אחורי (שמות ל"ג) והם הנקראים רשן ביתך (כ) והיו רשנים ורעננים ושבעים כל טוב אבל נחל עדניך ר"ל מאותו הנחל הנמשך ממה שאתה מתעז ממנו ומתענג בו שהוא עצמותך והתארים והשלמות הבב"ח אשר כך שאתה מתעז בהן אין דרך וכבוא להשיג ולשנות ממנו מעצמם ר"ל מצד השגתם אא"כ תשקם אתה ממנו דרך חסד, ולזה אמר תשקם ולא אמר ישתו לפי שאינו מושגות לאדם אלא דרך חסד, וקרא אותם (ג) עדניך לשון רבים להיות השלמות אשר בו ית' רבים או בלתי בעלי דרכות כמו שיתבאר (לקמן פס"ח מה המלמד) ואמר כי עמך מקור חיים באורך נראה אור (תהלים ל"ו) (ט) לבאר שאין שם מונע מהשיג התענוג הנפלא הזה. (ז) ומצד שהתארים והשלמות ההם הם נצחיים והאנשים אינם נצחיים כי עמך מקור חיים ובידך

לחת

שרשים

במורה פרק מ"ג לחלק א': (ז) ועם כל זה. כמו שמבאר וואך מפסוק וראית את אחורי : (כ) יהיו דשנים. אותן המשיגים יהיו דשנים כהשגתם: (ג) עדניך לשון רבים. הו"ד שהוא בין ט"ו לכ"ף מורה על רבים: (ח) לבאר שאין שם מונע וכו'. כמו שמבאר וואך במ"ח ומצד שהתארים וכו': (ט) ומצד שהתארים והשלמות וכו'. והמניעה האחת הראויה להיות אלל האדם הוא מצד שהתארים וכו'. אבל מצד שצמו מקור חיים

ובידך

ע נ פ י מ

אם אותם האלהים תפועתך ועצרתך תתפסע עליהם מהפסע שך כדי שיוכל להשיג אותך, וז"ל אלהי תפועתך ולא מתקשים כאשר אמר בתחלה ולפיכך תהיה השמחה היא תמידית ולא תפסק לעולם. או נוכל לעצם שדקדק הכתוב בלשון ואמר תמיד כלמד לאסוף הנמשכים אחר דרך פסילוסופים והוא פיון השכל איט יכול ליתן תמיד גדולה להשיג כפי השגתו שהשיג פ"ח שכלו כי השכל בלדס לא בכל עת הוא שור כי חף שמחה היה חושב שהשיג על השלמות שאין בו שום חסרון ומסירה מ"מ לפעמים סביב למחור ב"ח ד"ח לעיין עוד בדבר זה יתאלל בתכלי דרך אחר בהשגת הדבר ההוא הקר הראשון הכל כפי התפעלויות שבו. וכדי לאחז זה הענין שאמרנו שכותב זה הכתוב הוא בל למחז על שני מיני שמחה, נראה להביא ראיה ממה שחזינו פסוק בין ישימו וישמחו כזה ישישו | וישברו למחז לנו שלא תאמר ששני מלות אלו הם מן השמות הנכדדים ואינם מורים אלא על שמחה אחת לכן בל הפסוק הזה להורות שכל אחת היא מלה בשני ענפה ומסודרת מהנבדחת וכל אחת מרמזת על שמחה מיוחדת. משא"כ בתהלים סימן ע' מביא גם כן זה הכתוב ישישו וישמחו ולא מנינו שם פסוק בין שני אלו התיבות כי שם אינם מורים כ"א על שמחה אחת פשוטית והיא הישיעה הנבדח לו מלת ה' שחיל מיד שאלו ואבשלום בנ ע"ח בפרש"י ורד"ק, ולכן מן השמות הנכדדים הם, ולפי דרך זו שכתבנו כאן בנבאר ישישו וישמחו וגו' נוכל לבאר גם כן כל הכתובים הנכדדים לפני זה שם בתהלים סימן מ' והם כי אספו עלי רעות וגו' ראה ה' להלני וגו' עד סוף הפסוק ובלצור הכתובים הנבדדים שם בסימן ע' כי לכאורה ענינם הוא אחד ותמיה למה לי עם שהם משתנים קצת בלשונם במלות שונות ועל הכל הל עלי רעות הבאר אפס כדי שלא להעמיס על הקורא בו הנכדדות לקצר ולא היטה שומי כאן בלדכיות זה כ"א לבאר ענין השמחה מוסף על דברי המחבר לפי שקצר במקום שהיה לו להאריך וכדי לבאר הכתוב ישישו וישמחו וגו' בדרך אחרת ממה שנבאר איתו המחבר והוא לדעתי נכון וק"ל בל:

[ב] הרמז אליהם כמ"ס למשה וראית את אחורי וכו'. נראה כי לפי מה שפירשנו בפרטים צריכים לנו אחר שהמחבר הביא זה הכתוב בעבור ב' ענינים, הא' להורות לנו כוח הכתוב והוא שהדוע השיג למשה דרכי ההשגה שהיא ע"י הפעולות היואלים מהש"י, והשני שהביא ראיה מזה הכתוב שפעולות אלו נקראים אחוריים, והמחבר נמשך בכוח זה הכתוב אחר פי' הרמזים עיין במורה פס"א וז"ל לח"א וכיוצא בזה בהרכה פרוקים שם, אבל פירושו דלהל יעקב שנבאר הוא קצת מגומגם והיה לו להאריך במקום שקצר לפי שכתב וז"ל הרמז אליהם ראה למד במורה כמ"ס והולך או ראה למד בפסוק מדשן ביוצר עכ"ל. הנה כאשר

נראה

ספר מאמר שני פרק מו העקרים עד 147

לחת לחם חיים נצחיים. גם אין מניעות מצד שאין בכחם לקבל עצם התענוג ההוא, כי כחך הגדול יוכל לחת להם הכנה ובה לקבלו, כי באורך נראה אור כלומר (ס) כי אפי' ההשגות הרושיות לא נשנים ולא יגיעו אלינו אלא מצד החסר הנמשך מאתך, וזה כי האור אין בנו כח להשיגו אבל הוא מכנה ראיתנו אם לא מצד האור האלהי הנותן בנו כח להשיג קצתו ומציא ראיתנו מן הכח אל המופעל והוא אמר נראה אור ולא אמר האור (ע) כי קצתו נשיג ולא כלו, ואפשר כי באורך נראה אור ירמח אל ההשגה השכלית לומר (פ) כי מצד השכל המושפע מסך (י) שהוא אורך (ק) נשיג איזו השגה בו שהוא אור לאור באור החיים הנצחיים ובעבור זה הוא שנבקש ממך שימשיך ממקור השלמות אשר כך קצת תענוג אלינו על צד התמך, ומה שאמר משוך חסדך ליורעך (סס ל"ו) לבאר כי חסד ההשגות הן ראוי שיהיה נמשך ליועך יותר מוולנה, אבל לישרי לב והם המאמינים ראוי שימשיך אליהם השכר הסיועד מצד התורה דרך צדקה [ג] והוא אמרו וצדקתך לישרי לב כי הצדק האלהי יגזור שישנו (ד) המאמינים מדרגת החיים הנצחיים המיועדים מצד התורה מצד היותם בושחים בשם ומאמינים בתורתו (ט) אע"פ שלא יספיק להשיג השגה שכלית, כמאמר הנביא (ח) [ד] וצדיק באמונתו יחיה (הנבון י'), הרי שיעורי השגת החיים הנצחיים מצד האמונה כי לא ירמח בזה אל החיים הנפשיים שאין הצדיקים

שרשים

ובידו וכו' לא יכיה להם על ידי זה שום מונע כלל :
 (ס) כי אפי' ההשגות וכו'. כונת הכתוב עתה לבאר מה"ש נראה אור ר"ל על עצם אור הפשוט המושג בחוש : (ע) כי קצתו נשיג ולא כלו. פירוט וא"כ הוא כך יוכל להשיג האור הרומזת מצד האור האלהי : (פ) כי מצד השכל המושפע ממך. מצד השכל שנתת לאדם : (צ) שהוא אורך. על דרך כללם להכיר עשך את האדם : (ק) נשיג איזו השגה בו שהוא אור. פי' שאנו נשיג כששכל הוא שהוא אור להאיר לנו בדבריו ההשגה לכדיא אותנו באור החיים הנצחיים אלא שחלקי החומר אשר בנו הם לנו לחסך ומגדיל צנינו וצין ההשגה האמתית וכמו שתבאר ג"כ לקמן בת"ד פ' ל"ב

ובעבור זה הוא שנבקש ממך וכו'. ומה שלא נבאר המאמר הפסוק כי באורך נראה אור כפ"ט. טו על עצמות האור האלהי ור"ל כי ע"י אורך שהוא האור האלהי נשיג קצת מאור צמחוך וזה נראה אור, אפשר שטעמו הוא כי מלת אור לפי זה אינו מדויק ומה דל"ל באורך נראה אור וק"ל : (ד) המאמינים. ע"פ הקבלה ואינם יודעים כלום ע"פ המופת : (ט) אע"פ שלא יספיק להשיג וכו'. שאינם יודעים להשיג ע"פ המופת אע"פ חסד ששיגנו מדרגות החיים הנצחיים ; (ת) וצדיק באמונתו. באמונה לבד וזאת שום ידיעה במופת, ועיין בענפים :

השחוק

ע נ פ י ם

נראה מספיקו של דבריו הוא ליה להמחבר למד הרומז עליהם בע' ולא בחל"ץ או שהיה לו להמחבר לקר ולומר בקראים אחוריים כמו שנאמר ורצית וגו' וק"ל :

[ג] וזרלו אמרו וצדקתך לישרי לב וכו'. הכה לפי כונת המחבר בכתובים אלו טבל לבאר מה שאמר המפורסר במיוס דבריו מיד אח"כ אל תבואי רגל גאווה ויד רשעים אל פמדי וגו', ראה לומר שהכתוב באל הבורח לנו ולהאיר כי כל מי שרואה לילך בדרכי ההשגות אלו כדי שישג הדרכ האמתית שלא ילך ברוממות לבו ויהא מדת הגאווה כי המדה הזאת היא מסך ומחילה מגדלת ומונעת את האדם מליך בדרכי הישר והצדק והיא דרך הרשעים שאינם רואים בדבוק רוחני ועל דרך ששיגו לעיל בפרק זה בענפים בבואר רחב, ופיין עוד בסוף בענפים, וזה"ל אל תבואי רגל גאווה וגו' כי שם נטל כל פועלי און וגו' :

[ד] וצדיק באמונתו יחיה וכו' שאין הצדיקים המאמינים חיים בזה יותר מהרשעים וכו'. נראה שדברי המחבר אלו אינם מכחישים כי טבל למד שכונת הגבוה על החיים הנפשיים וזהו לומר כי הוא מבוזר שצדיק החיים שיש לאדם הוא מצד התמנה שהיא חלק אלוהי ממעל ויש לה דבקות ברוממים והרשעים מצד שאינם רואים לדבק ברוממים כ"א בצופים והולכים אחר המדה הגוף עד שמושיכים האורו חסר החומר צכן הרומח סמליות שורות עליהם ולכן חיייהן אינן חיים ונקראים מחים אשילו בחייהן ומסמלן בחייהן כמת בעבור הרומח סמליות שורות עליהם אצל הצדיקים אינם כן כי הם מושכים חסרם אחר האורה ויש להם דבקות ברוממים ואין מקום לסומליות לנחם עליהם כי אור ה' נגה עליהם לכן חיייהם נקראים חיים אף בעה"ז ואינם סמליות אשילו אחר העדרן מן העולם כמו שאל"ל במכתב כתובים פ' העש"א אותו היום שמת רבי בבבל קדושה וכו' לפי מה שפי' הם החוספות בשם הר"ר חיים כהן ע"פ, אמנם אף לפי דבריו אלו יש להם מהגבוי על דרך המחבר שאמר ששיגו המאמינים מדרגת החיים הנצחיים וכו' כי השכר המגיע לצדיק בעה"ז הוא לראיה שגיג לו שכן בעה"ז וע"ד שנתבאר לעיל ממאמר ח' פרק כ"א שדבקות הנפש בבעה"ז הוא הוראה על הדבקות אחר המות וק"ל :

וישחק

מאמר שני פרק מז ספר

העקרים

הצדיקים המאמינים חיים בהם יותר מן הרשעים הבלתי מאמינים, אבל הנביא ירמיהו בזה אל החיים הנצחיים כמו שיתבאר בע"ה במאמר נ' פרק שלשים :

פרק מז (ה) השחוק (ב) שם משותף יאמר על השמחה כמו ויפול אברהם על פניו (ה) וישחק [ויצחק] (מלכים י"ז) שפירושו וישמח כמו שחרגם אונקלוס והדי , ויאמר על הלעג כמו שחוק לרעהו אהיה (לוי י"ב) , ופעמים יבא השחוק והלעג יחד על דבר אחד ויהיה ענינם ענין (ג) השמחה הנרדפים כמו יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו (מלכים ב') כי השחוק ימשך לאדם על צד הלעג כמה שראוי להלעג עליו, וזה בשארם משער בזולתו (ד) חסרון מה (ה) בכאמרו (ו) או במעשיו ויראה או ירגיש בעצמו יחרון כאשר לא יוכל הוא כמה שנכשל חברו במעשה או ברבור ומתוך כך יתחרש השחוק דרך לעג כשיראה חברו שאינו עושה או אומר מה שראוי כפי החק האנושי או כפי מדרגתו (ז) ובעבור זה ייוחס אליו ית' השחוק והלעג באמרו יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו, וזה, לפי שראה אותם אומרים ננקה את מוסרתינו וגו'. שום דברים שאין מחק האדם לאמרם כמו שאמרו רח"ל למה נסמכה פרשת אבשלום לפרשת גוג ומגוג שאם יאמר לך אדם כלום יש עבר שמורד ברבו נאמר כלום יש בן שמורד על אביו אלא הוי הא נמי הוי (ברכות פק א' דף י"ט) שראה מדבריהם שזה דבר וזר בחק האדם עד שראוי להלעג על האומר כן, וע"ז הדרך ייוחס השחוק להם או לאדם, ופעמים יקרה לאדם השחוק כשמרמה את חברו ברבר שהיה לחברו לזרז בו ולא נזהר, ולפי זה תראה (ח) סבת השחוק בכל מקום מפני היות האדם השחוק משער בעצמו יחרון דעת על האחר בראותו את חברו נכשל ברבר סבלות או כבילות או חסרון ידיעה, ומה שאמרו חכמי חקירה שאדם שחוק במגלה כלומר שאין סבת השחוק ידיעה הכונה לומר (ט) שסבת התנועות שאדם עושה בעת השחוק נעלמת (י) למה ימשכו אל השחוק והשמחה בשחוק שחוק אותן התנועות וכן למה ימשך השחוק (י) אל נגיעת האצילים ומשמוש מקומות מיוחדים שבגוף, אבל סבת השחוק הבא לאדם ע"צ הלעג כבר תראה ידיעה ע"ד שבארנו ביושב בשמים ישחק :

פרק

שלישים

נמצאנו . שלא עשה פעולתו כנכון כפי הצורך לה והמכוון אליה : (ו) ובעבור זה ייוחס אליו יתנוד וכו'. כי ולא שהם יתנוד הוא נזקק ולעג בלחם כי זהו התפעלות נופני אלא שהכתוב אומר זה דרך העברה כאשר הוא בלחם כדי להבין הדבר : (ח) סבת השחוק בכל מקום . סבה המניחה את האדם לידי שחוק : (ט) סבת התנועות . שהאדם פותח פיו ומתנועע בכל אבריו בעת השחוק וכדומה לזה הוא נעלם ואינו ידוע למה ימשכו וכו', ועיין בענפים : (י) אל נגיעת האצילים . למה שחוק האדם כשנוגעין אותו תחת אצילו ובשאר מקומות המיוחדים לזה ולמה אינו שחוק כשנוגעין על פיו או על חוטמו ועיניו או על רגליו וכדומה לזה :

מקום

פרק מז (ה) השחוק . אחר שצייר תואר השמחה נתקן עוד לבאר תואר השחוק כי השחוק נאמר גם כן על השמחה : (ב) שם משותף . כלומר מלה זו נאמרת על כמה ענינים כמו שמבאר והולך : (ג) השמות הנרדפים . כי מלות שונות שיש להם פירוש א' כגון עת וזמן שזון ושמחה וכיוצא בזה הם נקראים שמות נרדפים כי שניהם רודפים על ענין אחד והאחד נרדף מהבדלו כמו כן נאמר השחוק והלעג : (ד) חסרון מה . איזה חסרון : (ה) בכאמרו . אינו רצה לומר שהוא כבד פה וכבד לשון כי על אדם כזה אינו ראוי להלעג דהוי לועג לרש וכו'. אלא רצה לומר שלא יוכל להסביר דבריו ופה כפי הצורך או שאמר איזה דבר שהוא הסך האמת וכדומה לזה : (ו) או

ענפים

פרק מז (ה) וישחק אין לתמוה על דברי המחבר ששינה לשון הפסוק ואמר וישחק בשי"ן והפסוק אמר ויחחק בנ"י . כי כוונת המחבר בזה להורות לנו שגמלת שחוק ולחוק חזק הוא על דרך וטבעו וישחק . ואע"ג שמשני החלוקה מבוארת במלת שחוק כמו כן במלת לחוק כי משני מבואר על השמחה כמ"ש ויפול אברהם על פניו וישחק ותנינו על הלעג כמ"ש ותחחק שרה בקרבה . ומשני הלעג והלחוק על ענין אחד כמו שנאמר ביחזקאל תהיה לחוק וללעג . וכדומה לזה הרבה . ח"כ היה להמחבר לבאר חלוקה זו על מלת לחוק ולהביא פסוק ויפול אברהם ויחחק כמ"ש בתורה , אלא כונת המחבר לבאר לנו משה"ש יושב בשמים ישחק ה' ילעג למו לכן מבאר החלוקה זו במלת שחוק ואינו ח"כ להפוך המלה ולכתוב שחוק במקום לחוק כי ענינם אחד הוא וק"ל :

(ב) למה ימשכו אל השחוק והשמחה וכו'. הנה לפי לשון המחבר שאמר כאן השחוק והשמחה משמע שהוא סובב שאין הפרש בין שחוק לשמחה אף בשחוק כזה הבא לאדם מלד עישה תחת אצילו או בשאר

ספר מאמר שני פרק יז העקרים עה 149

פרק יז (ה) מקום שם נאמר (ג) [ה] על הדבר * המקף בגשמים ומביל אותם ומה שאינו גשם לא יאמר עליו שהוא במקום כי לא יוכל שם המקום אלא על דבר (ג) המתמלא מגשם אחר (ד) בעל מרחקים (ה) שיכנס בו (ו) והוא מוקף סמנו, ולזה א"א שנאמר על ה' ולא על השכלים הנברלים שהם במקום לפי שאינם גשם בעלי מרחקים שיקף המקום בהם, אמר הכתוב ומבאר זה הגה השמים ושמי השמים לא יכלכלך (מלכים ה' ח') (ו) כלומר שאינך צריך אל המקום שתעמוד בו, ומה שאמר הכתוב (ח) [ג] ושכנתי בתוך בני ישראל

(*) הגהיה המקף כו'. ע"י מה שזכרנו בפרקים. והנה בדברים הנאמרים שם בפרשנים פלגות אלו כמעט אין להם שחר ואריכות דברים שאין שייכות להם הענין ורואה המעיין שם, ומכאן נראה כי מוכן בהחלט הענין מה קול רעש שסרע' בעצמים על האכל ועקב כי לפי סוף דבריו בעצמים חוקקי ליה לדידים ומה חלוק יש בין קו הסוכך לשי דעת א"י וטין ריקות הסוכך, ובעבור כיון אמרתי דודאי טעות או איזה שגיאה נעלה בדפוסם שיכנס אמנם כך צריך להיות על נכון: על כל דבר שהוא מקיף ומביל את הגשם נאמר עליו שהוא מקום. פירוש כן שיהיה אותו דבר ג"כ גשם כדעת אריסטו וא"כ השטח הסוכך הוא מקומו וכן שיהיה הדבר כהוא שנוכח בו כגשם הוא הסגנו והריקות וא"כ המרחק הריקות הוא מקומו לא נבחינו שמקיף הוא מקום אלא במרחק הריקות הגשם הוא מקומו מזה עמו, ולפי זה תנין קושינו שפירשנו בעצמים על א"י כי ישנו וגם כל דבריו שם גלי שום נמנום והפך עליו:

שרשים

פרק יז (ה) מקום. אחר שכאר תואר השחקן הנאמר על הש"י בפסוק וישב בשמים ישחק וגו'. נעתק עתה עוד לבאר תואר המקום ועל מה נאמר מלת מקום כי ע"י זה נתבאר ג"כ על איזה אופן יוחם הכתוב אליו ויחדר הדבר באמרו וישב בשמים וגו' וכן כל שאר הכתובים שמבאר לקמן והולך וע"ד שמבאר לקמן בפ' זה: (ג) על הדבר המקיף בגשמים וכו'. פי' כל דבר שא"ל להשיג להיות וולחו והדבר הוא מגביל את הגשם עד שא"ל להגשם הוה להתרחק יותר בעבורו אותו הדבר נקרא מקום. אבל עדיין לא ראה המחבר לבאר בפירוט אמתת המקום מהו ואיזהו בשם הוא התכלית המקיף מחוץ כדעת אריסטו או הוא הפנימי והריקות (דער ריטן וואס דער גשם פערנעמט) כמו שנתבאר לקמן בפ' זה עד לבסוף אשר שאמר ויש להשיב על זה ולומר כי המעלה וכו' ואז היה צולל בשכלו במים אדירים והפעל מרגלית טובה בידו והעמיד הדבר על צוריו. ועתה לא בא המחבר לבאר כי אם על מה נאמר מלת מקום כדי לבאר

ענפים

באר מקומו מיוחדים שנגזר. אבל כבר ביארנו בפרק דלפני זה בעצמים בפסוק לשחק אמרתי מהולל וגו' שיש הפרש גדול ביניהם וע"פ. ואולי המחבר לא דק בשון:

פרק יז [א] על הדבר המקיף בגשמים. פי' בשמים. והואל יעקב פי' וז"ל מקום היא מלה נאמרה על דבר הסוכך איזה גשם כקו לכן הסוכך הגשם שחור שבמים כזה הסוכך מקום עכ"ל. נראה שלא דק בדברי המחבר ואין כוונת המחבר כאן לבאר זה הוא מן החימה על המחבר שהיה בומו כאן לבאר הכתובים שביאר אחר כך הנה ושנתי וגו' והואל הקדים לבאורם הנהם שאינה אמתית לפי דעמו. כי זהו דעת האומר שהתכלית המקיף בגשם מחוץ נקרא מקום. אבל המחבר הכה על דקדק זמם הסביר ואמר שהוא הפנימי והריקות כמו שיתבאר לקמן בפרקו וא"כ לא היה לו להביא כאן כי אם דעתו האמתית שהוא הפנימי והריקות. אבל האמת הוא שלא היה כוונת המחבר כאן לבאר דבר זה אלא על דרך שפירשתי בפרקים ולכן אמר כאן דבריו בסתם על הדבר המקיף בגשמים וכו' לשון המפתח למי אפי', כי כשם שהקו מקיף את הגשם הכנס בתוכו והגשם הוא מוקף אותו. ואם היה כוונת המחבר כאן על דעת אריסטו לבד הוה ליה למימר במפורש על התכלית המקיף בגשם מחוץ כמו שאמר לקמן ולא על הדבר המקיף וכו' בסתם וק"ל, כן כ"ל: [ג] ושכנתי בתוך בני ישראל. נראה שפסוק זה שביאר המחבר הוא הנאמר בשפוט כ"ט גבי מלכח המסק

ישראל (שמות כ"ט) וכן היה המקום אשר יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם (דברים י"ג) לא שיהיה צריך אל מקום שישכון בו אבל בעבור כי הראות הכבוד (ט) יהיה באמצעות גשם הנראה לחוש כמו אש או עמוד הענן אמר הכתוב ומראה כבוד ה' כאשר אוכלת בראש הדר (שמות כ"ד) והנה כבוד ה' נראה בענן (סס כ"ז) וירא מלאך ה' אליו בלבת אש מתוך הסנה (סס ג'), כי הראות עמוד הענן פתאום או לבת אש מתוך הסנה והסנה איננו אוכל הוראה על שכבוד השם הבחתי נראה לחוש הוא שם, לכך ייחס הכתוב אל שכני הכבוד (י) במקום מיוחד לא שצמוד המקום הכבוד אל מקום ולא אל גשם שיעמוד בו (כ) ולפי שהמקום מעמיד הדבר ומקיימו נקרא האל מעון, אמר משה מעון אתה היית לנו (תהלים ז') כלומר שאתה מעמיד העולם ומקיימו כמקום שמעמיד הדבר ומקיימו, ובעבור זה (ל) קראוהו רבותינו ז"ל מקום ברוך המקום שנתן תורה לישראל וכן הניף ידו אל המקום ואסף המצורע (מלכים ז' ה'), ונקרא (מ) עצם הדבר מקום כאמרם ז"ל (נ) ממקומו הוא מוכרע (שמואל ב' ד"ז ע"ג) וכן ברוך כבוד ה' ממקומו (יוחאל ג') כלומר (ס) כי כבוד השם ית' הנראה לנביאים מושפע מעצמותו ית' בלי שום אמצעי לא שיהיה מקום אל הכבוד הלילה :

אבל מה שיש בו מקום ענין, הוא, אם אפשר ליחס אליו (ה) הצד, כי אע"פ שהוא ית' איננו במקום כבר אפשר שיוחס אליו צד מיוחד כמו המעלה אמר הכתוב (ב) כי האלהים בשמים ואתה על הארץ (קהלת ה') וכל החכמים מסכימים שהשמים משכן לרוחניים אע"פ שאינם צריכים מקום, ויראה מזה כי אע"פ שאינו גשם כבר אפשר ליחס אליו הצד (ג) ולא יחייב זה היותו גשם כמו שנאמר בנפש (ד) שאע"פ שאינה גשם היא בצד מיוחד כאלו האמר בגוף (ה) כי אחר שאינה חוצה לו אע"פ שאינה במקום היא מתחתרת במקום סוגבל, וכן נאמר בנפש הרשע שהיא נדונית בגיהנם כי אע"פ שאינה גוף שתחתית במקום (ו) כבר יגביל אותה המקום ותמצא בו כדי שתקבל עונשה (ז) על דרך שנמצא בגוף לחטוא ואע"פ שאינה גשם, תעל הדרך הזה אפשר שנאמר בהש"י שאע"פ שאינו במקום הוא בצד המעלה או המטה או בצד מיוחד, ואפשר לחלוק ע"ז ולומר (ח) כי קיום הצד יחייב המקום בהכרח כי הצד הוא או המעלה או המטה והמעלה מקום בלי ספק (ט) ויש להשיב ע"ז ולומר (י) כי המעלה במוחלט

שרשים

(ד) שאע"פ שאינה גשם. כי היא חלק מלכו ממעל: (ה) כי אחר שאינה חוצה לו. פי' מאחד שהוא מצוה: (ו) שהנשמה אינה חוץ לגוף על כרחך צריכו שני לומר שהיא תנוח נצד מיוחדת שגוף ואף על פי שהיא אינה גשם שתהיה צריכה אל המקום היא מתחתית וכו' וההכרח המביא את המחבר ללדי הוכחה זו כי הנשמה א"ל לן לידע בצירור בלויז נד מהגוף היא שוכנת וכו"ש המחבר לקמן מאמר ג' פ"ב בפסוק וינתי בחרו הסלע וגו' לכן אחר כאן שמכל מקום צריך אחר לומר דע"כ שהיא מתחתית בגוף כי אחר שאינה חוצה לו: (ז) כבר יגביל אותה המקום. שהיה נדונית שם: (ח) על דרך שנחלת בגוף לחטוא וכו'. כשם שהיה נחלת בגוף ויאתה חוטאת כמו כן נחלת נבייכם לקבל עונשה ואף על פי שאינה גשם, וענין מזה לקמן במד' פל"ג כי הוא נאות לזה הענין: (ט) כי קיום הצד יחייב המקום בהכרח. אם נאמר על איזה דבר שהוא נצד א"ל ע"כ הוא במקום כמו שחזאר והוכח: (ט) ויש להשיב. ויש לתקן: (י) כי המעלה נמוחלט

ענפים

טובה הקב"ה לפנות משכן כדי שישכון בחוכו כמו שחזאר וקדשתי את אהל מועד וגו' ושכנתי בתוך כנ"י. אבל אי אפשר לומר שכוונת המחבר על הפסוק שחזאר בתלמידים ח' כי שם איש משמע שגיד ה' אל המקום רק שחזאר הקב"ה לישראל על ידי שיקימו התורה והמלכות ישישע שכינתו עליהם וכו"ש בדברי המחבר לשל מאמר ג' פרק ג', כן י"ל:

ספר מאמר שני פרק יז העקרים עז 151

במחלס אינו מקום שדרי הגלגל העליון הוא המעלה במחלס ונתבאר שאינו במקום (כ) [ג] כי אין חוצה לו גשם אחר יקף בו. וע"כ יהיה אפשר ליהם אליו צד המעלה אחר שאינו מקום, אלא שזה הוא בנוי על דעת אריסטו האומר שהמקום הוא (ל) התכלית המקיף בגשם כרוץ ובעבור זה יאמר כי (מ) כלל העולם אינו במקום לפי שאין חוצה לו דבר אחר יקף בו, וזה הרעת (נ) מבואר ההפסד (ס) [ד] כי יתחייב אליו לומר שמקום החלק והכל בתחלפים (ע) כי חלקי האש

שרשים

במחלס. עליון על כל העלווים הוא נקרא מעלה במחלט כי מעלת הגבוה מוחלטת אליו ועל המעלה יהיה אחר כחצו כי האלהים בשמים וכו' כי הוא אינה מקום כמו שיבאר בדבריו בסמוך: (כ) כי אין חוצה לו גשם אחר יקף בו. פי' כל דבר המקיף את חברו נקרא אותו הדבר המקיף מקום להמקיף כן הסובב את הגשם על דרך שיבאר בסמוך לפי דעת אריסטו. ומאחר שהגשם הסובב הוא נקרא מקום ולמעלה מן הגלגל העליון לא נמצא שום גשם שיכבד את הגלגל העליון אם כן על כרחך הגלגל העליון אינו במקום, ולפי זה נובל ליהם להשי' צד המעלה המוחלטת ולומר שהשי' הוא למעלה על הגלגל

ע נ פ ים

[ג] ב' אין חוצה לו גשם וכו'. פי' בדברים. והאכל יעקב פי' וז"ל ונתבאר שאינו מקום כי אין חוצה לו גשם אחר יקף. פי' שדרי הגלגל העליון צ"כ אינו מקום כי אין חוצה לו דבר לומר שאין למעלה מן הגלגל גשם אחר שיקף הגלגל אותו הגשם ומאחר שהמקיף נקרא מקום ולמעלה מן הגלגל אין שום גשם שיקף אותו הגלגל אם כן אין הגלגל נקרא מקום ואם כן יהיה אפשר וכו' ע"ל. הנה נמצע התבוננות מראה שפירסו אינו אחתי כי לפי הלשון נמצע שאין למעלה מן הגלגל גשם אחר שיקף הגלגל אותו הגשם וכו' משמע שראה לומר שיהיה הגשם שהוא למעלה מן הגלגל מוקף מהגלגל וכנסו בתוך הגלגל ואין הלשון סובל זה, כי אם יהיה הגשם שהוא למעלה מהגלגל מוקף מהגלגל אם כן יהיה הגלגל למעלה מהגשם ולא הגשם למעלה מהגלגל, ויש רוצים לישב דבריו שראה לומר שהמוקף הוא גם כן נקרא מקום להמקיף כי גשם שהקו מכבד את הגשם השחור מנחין והוא צד הגשם הנקרא גבוהים הגשם כן בגשם מכבד את הקו סביב לזו הפנימי הנקרא קטרויות הקו ומגביל את הקו בצד הפנימיים כזה.

שיקף הגלגל אותו הגשם ראה לומר שיקף את הגשם בלדו הפנימיים חוצה לו רצוני והוא הוץ הגשם. וכמה רמזים בדברים הללו לקצת במקום שהיה לו להאריך כי לא בא לזהו אלא לפרש אינו סובל פי' דה"ל, לפי שהמחבר כתב ונתבאר שאינו במקום עם צ"ח בתחלה אם כן משמע שיעקר כונת המחבר להוכיח בראשונה שהגלגל אינו במקום ואם הוא כדברי אלה יעקב הוה ליה להמחבר לומר ונתבאר שאינו מקום וכו' בלא צ"ח בתחלה וכאשר הוא נעלמו רשם דברי המחבר בפירושו כן אכל לא נמצא כן בדברים, ואפשר שהרשם נעלמו חסרון ידיעתו בכונת המחבר והרשם נחזקו הקצו בכונת ונתבאר שאינו מקום וכו' בלא צ"ח בתחלה ואכל מכל מקום לא רצה לכתוב בדיא שהוה מ"ם אומם לפי מה שפירשנו בדברים נראה שהוא יותר אחתי בדברי המחבר לפי כונתו בלי שום פקפוק כן נ"ל:

[ד] ב' יתחייב אליו לומר שמקום החלק והכל מתחלפים וכו' ועוד יתחייב לו לומר שהיפסודות וכו'. כבר פי' בדברים שדעת המחבר צ"כ קושיות אלו היא בחלוקה הכרחיים בדרך ממ"ל. ופי' זה הוא מוכרח דא"כ תקשה להמחבר מי הכריח אותו לפרש דעת אריסטו כך דהיינו שיהיה לדבר אחד גשם ב' מקומות והא לא מצינו בדברי אריסטו רק מ"ם שחלית המקום הגשם מחוץ הוא מקום וחו לא ובאשר המחבר נעלמו כתב זה הלשון גשם אריסטו לעיל בסמוך, ועוד דאם היה מוכרח שדעת אריסטו הוא כך שיש לדבר אחד גשם ב' מקומות אם כן לא יהיו חלקי האש מוכרחים במקומם כי כל אלה יהיה במקומו פירשתי והאך הקשה אה"כ ועוד יתחייב לו לומר שהיפסודות הם עומדים מוכרחים וכו'. ולכן נראה שבאשר פירשתי בדברים הוא נכון והוא שדעת המחבר בקושיא הב' הוא בדרך אח"ל והוא בדרך ממ"ל, ואשר שכתבתי זאת הקרה ה' לפי סבר אחד נקרא חור ה' שהער החכם הר"ר חסדאי קרק"ש על השבדים והפסות אשר עליהן השגן המורה וסבור בזה מ"ם הרמז"ם ואריסטו בענינים אלו וכיוצא בהם ומאחזי שם בפרק ח' מהכלל הב' במאמר הראשון שקושיות אלו שהקשה המחבר כן הקשה הר"ר חסדאי בספרו ח"ל והנה לבקרת אריסטו במקום

האש אין להם תכלית מקיף, מחוץ אלא חלקים אחרים אשיים או אוררים (פ) והמקום הטבעי ליסוד האש הוא מקוער גלגל הירח (ז) והוא מתחלף למקום חלקי האש (ק) וכן בשאר היסודות ועוד

שרשים

ובמקום שיסוד האש סמוך ליסוד האוויר דהיינו צד השני והוא הקערורית מיסוד האש כי גדו האחד שהיא גבוהותו הוא אצל גלגל הירח וצדו הב' שהיא קערוריתו הוא אצל יסוד האוויר כי יסוד האש מקיף את יסוד האוויר א"כ אותו חלק האש שהוא סמוך לאוויר יהיה אורר מקומו כי יסוד אוויר מקיפו ו"ש או אוררים, ועיין מזה בענינים: (פ) והמקום הטבעי ליסוד האש הוא מקוער גלגל הירח. פי' המקום הטבעי שהוא לכל יסוד האש הוא מקוער וכו'. ורצה לומר השטח שנקערורית גלגל הירח והוא העגול הפנימי: (צ) והוא מתחלף למקום חלקי האש. המקום הטבעי ליסוד האש והוא גלגל הירח יהיה מתחלף למקום טבעי חלקי האש כי לחלקי האש יש לקצתם מקומות טבעיים אשיים ולקצתם מקומות טבעיים אוררים כדפרישית. וזהו חוץ מן השכל שיתחלף מקום טבעי אשר לחלק למקום הטבעי אשר לכל והוא בתכלית הגנות והכסול: (ק) וכן בשאר היסודות. קושיא זו שהיה מקום החלק והכל מתחלפים נוכל ג"כ להקשות בשאר היסודות כי יסוד האש מקיף את יסוד האוויר מבחוץ א"כ שטח הקערורית המקיף ביסוד האש הוא מקום הטבעי ליסוד האוויר והחלק האמצעי מיסוד האוויר יהיה מקומו הטבעי אוויר כי אין שום דבר שיקף בו כי אם יסוד האוויר וצדו השני מיסוד האוויר שהוא סמוך למים יהיה מקומו הטבעי יסוד המים כי יסוד המים מקיפו. וכיוצא בזה נוכל להקשות ביסוד המים

וכו'. אוריעך תחלה סדר הגלגלים והיסודות ארמ"ע שהם כדור העולם כדי שתוכל להבין כונת המחבר. דע כי ה' יסודות אלו עם הגלגלים כל אחד מסבב את חבירו כגלדי הגלגלים עגול מכל צד דהיינו בתחלה יסוד העפר והוא הארץ והסביבו רוב הסילוסופים שהיא עלולה מכל צד כתפוח ולא שטחית. וסביב העפר מקיף המים וסביב המים הרוח וסביב הרוח האש וסביב האש גלגל הירח וכן כל שאר הגלגלים כל ח' מקיף את חבירו מבחוץ. והנה אצויר לך כאן ארבעה קווים עגולים, האחד מקיף את חבירו שחור אצל לבן ולכן אצל שחור עם המרכז כדי שתראה שהם חמשה עם המרכז, כזה

והוא גלגל הירח עם ה' יסודות ארמ"ע וכל אחד נכנס בתוך חבירו בקירוב וממשש כהשטח שנקערורית חבירו שהוא למעלה ממנו ככן כל אחד מוגבל מחברו ושאר הגלגלים אין בהם צורך כאן לציירם. והנה אמר המחבר דאם הוא כדברי אריסטו האומר שהשטח המקיף מבחוץ הוא מקום להמקוף א"כ לא יהיה לחלקי האש ש"ס מקום אחר שהוא טבעי לו כ"א אשיים או אוררים וכו'. ופי' המשל בזה יסוד האש הוא כעובי אמה על אמה בעגול כאשר הוא מצויר לפניך. והנה החלק האמצעי מיסוד האש אש מסבב בו שהרי יסוד האש הוא כעובי אמה על אמה א"כ אין לאמצעות האש שום מקום אחר שיקף בו כ"א אש היסודי ו"ש כ"א אשיים.

ענפים

במקום יתחייבו גמיות וכו' זה שמקום האוויר עד"מ לפי דברתו הוא השטח המקיף בקערורית האש למה שיש לו עם עריבות ודמיון ואמנם החלק האמצעי מן האוויר לא נמלט אם שהוא במקומו הטבעי אם שאינו במקומו הטבעי אשר לו האותיות אשר אמרו, ואם הוא במקומו הטבעי יתחייב במקומו הטבעי אשר לחלק שיתחלף למקום הטבעי אשר לכל והוא בתכלית הגנות עכ"ל. וא"כ מהלשון שכתב לא נמלט אם שהוא במקומו הטבעי אם שאינו וכו' משמע שקשייתו היא בחלוקה הכרחית על ב' צדדים וע"ד שפירשנו בדברי המחבר בפריש' כי המחבר נאמן בזה אחר רבו הר"ר חסדאי וכמעט כל מה שכתב המחבר בזה הפ' מענין המקום לקח משם ואף ששינה קצת בלשונו, וכן מ"ש המחבר אה"כ שהמקום האמצעי הוא הפנימי ויריקות הוא ג"כ דעת הר"ר חסדאי ע"ש וכן הביאו המחבר לעיל בפ"ו ממ"א. והנה על מציאת זו שמחית כפולת שלל רב על שהיתה כונתו כדעת הגדולים, אלא מה שיש בדברי המחבר קצת צורך עיון בקושיא זו הוא כי לפי מה שכתבנו שאריסטו סובר שהשטח המקיף בקערורית גלגל הירח הוא מקום ליסוד האש כי הוא מקיף אותו מבחוץ כמו שמבאר א"כ גם השטח המקיף בקערורית יסוד האש הוא מקום ליסוד האוויר כי הוא סמוך ליסוד האוויר ומקיף אותו מבחוץ וכמ"ש הר"ר חסדאי בדבריו שכתבתי לעיל וא"כ היחלף אמר המחבר בקושיא רהשונה או אוררים ורצה לומר שהאוויר הוא מקום לחלק האש שכלו כי האוויר מקיפו והוא האוויר הוא מוקף ממנו והאש הוא-מקיף ואין המוקף נקרא מקום כי אם המקיף, וכן הר"ר חסדאי לא הקשה קשייתו בעגול זה כי אם על החלק האמצעי מיסוד האש ולא על החלק שהוא צד היסוד שחציו, ואפשר שדעת המחבר בזה כך היא, ששימא שהשטח המקיף בקערורית האש בכלל הוא מקום ליסוד האוויר כי הוא מקיף כל יסוד האוויר והוא כפינו בעגולו, אצל כל חלק וחלק בפני עצמו אשר הוא בקערורית האש הוא עומד בקו הישר כנגד החלק ההגבומה שביסוד האוויר וא"כ נוכל לומר שג' החלקים אלו העומדים זה כנגד זה בקו הישר האחד מקום לחבירו וק"ל:

(ר) ועוד יתחייב לו לומר שהיסודות הם (ט) עומדים מוכרחים במקומם, כי המקום הטבעי ליסוד ראש הוא מקוור גלגל הירח שהוא למעלה, ויהיו לפי זה (ת) כל חלקי ראש עומדים מוכרחים זולתי העומדים אצל שטח הגלגל (ב) וכן יתחייב זה בשאר היסודות, (ג) ואם מקום יסוד הראש הוא שטח יסוד הרים המקויר בה מחוץ לא יהיה מקום הארץ המטה במחלש (ד) כמו שהניח הוא, לפי שהמטה במחלש הוא המרכז, ועוד יתחייב לו לומר (ד) שיהיה מקום החלק גדול במקום הכל (ה) כי גשם אחד כדורי כשילקח כמנו קצת מכה שבחוכו יצטרך אל שטח יותר

שרשים

אריסטו ור"ל שאריסטו אמר בספרו שמקום הארץ הוא המטה במחלש ואין לך דבר שהוא למטה ממנה ואם השטח המקויר מחוץ קראו מקום אם כן יכיה השטח המקויר בקערודות הרים מקום הארץ כי הרים מקיפים אותם וזה אחר ג"כ לפי שהמטה במחלש הוא המרכז ר"ל אם תחשוב מלמעלה למטה דהיינו מן הגלגל העליון עד סוף ההשתלשלות יהי המרכז והוא הארץ המטה במחלש כי אחר ה' גלגלים מסודרים הארבע יסודות ארצ' ע"כ א"כ העפר הוא האחרון. וכן פ' הא"י. לישנא אחרינא והוא עיקר. לפי שהמטה במחלש הוא המרכז פ' שהמטה במחלש אינו שטח כי אם נקודה וכבר נחבאר לעיל דברינו במאמר זה פרק י' שהנקודה אי אפשר שתחלק לא כפעל ולא במחשבה וא"כ היא איננה שטחית ומאחר שאיננה שטחית אי אפשר גם כן שיהיה לה שום שטח שיקוץ אותה מחוץ ולכן אי אפשר שתהיה מקום הארץ המטה במחלש כמו שהניח הוא. וכמאמר נמשך בקושי וזו גם כן אחר רבו ר"ר חסדאי כ"ל בענפים כי הוא הקשה ג"כ קושיא זו. ור"ל חסדאי בספרו ב' הנוכר בענפים והתימה שגאסר נקצנו ליסוד הארץ מקום הנה אחרנו שהוא המטה במחלש והנה המטה במחלש אינו שטח כי אם נקודה ואי אפשר שתהיה במקום עכ"ל. אבל ג' קושיות שהקשה המהרש"א וכן שיהיה מקום החלק וכו' הוא הוסיף מריליה ואינו מקושיא רבו: (ד) שיהיה מקום החלק גדול מהכל. פ' כי לפי דברי אריסטוס האומר שהשטח המקויר מבחוץ הוא המקום הטבעי אם כן כשיהיה לך איזה גשם שלם לא יהיה מקום טבעי כל כך גדול כמו שצריך להיות באם לא יהיה שלם: (ה) כי גשם אחד כדורי כשילקח וכו'. פירוש המשל בזה כשיש לך גשם שחור שלם וקו לנן מקיפו, בזה והוא השטח שיקיפו אבל כשימסר הגשם צריך לו שטח

המים ויסוד העפר: (ר) ועוד יתחייב וכו'. פ' א"ל שאין לחלקי האש שום מקום אחר כי אם מה שהוא לכל יסוד האש והוא השטח המקויר בקערודות גלגל הירח כי השטח הזה מגביל את כל יסוד האש בכלל ע"ס חלקיו וכאשר גם הוא הענין בחכמה אשר חלקי החכמה הם עומדים בסבת העץ כדרך סביב החכמה מבחוץ הנקרא רי"ף ב"ל והענין הכרוכים הללו מקשרים ומגבילים החכמה בכלל ע"ס חלקיה עד שתחלקים עומדים זה אל זה ככה. ואם כן אין לחלקי האש שום מקום אחר כי אם מקוור גלגל הירח והוא מגביל את היסוד האש בכלל ע"ס חלקיו, אבל לפי זה יתחייב שיהיו היסודות עומדים מוכרחים וכו'. כן נראה לי לפרש המהרש"א דברי המהרש"א קושיא אלו כי הקשה אותם בחלוקה הכרחית ראוני בדרך ממה נפשך. אבל פירוש דלהל יעקב אינו חספסוף כאן, ועיין בענפים: (ט) עומדים מוכרחים במקומם. כל דבר שאינו עומד במקום טבעו נקרא מוכרח כי הוא חסך תמיד להיות במקום טבעו ומוכרח לעמוד במקום זה אף שאינו מטבעו: (ת) כל חלקי האש עומדים מוכרחים זולתי העומדים אצל שטח הגלגל. פ' כי אין לחלקי האש העומדים באמצע היסוד וכן בעומדים אצל האש האור שום מקום טבעי כי אם שטח הגלגל כמו שהמרנו אם כן יהיו מוכרחים לעמוד ברחוק ממקום טבעם וזאת חלקי האש העומדים בצד הגבולות היסוד האש הם עומדים בקרוב במקום טבעם וזהו ג"כ בתכלית הגמול והטעם: (א) וכן יתחייב זה בשאר היסודות. פ' קושיא זו נוכל להקשות ג"כ בשאר היסודות כי ליסוד האור יהיה מקומו הטבעי השטח שהוא בקערודות יסוד האש לפי דעת אריסטו כי הוא מקויר מבחוץ וא"כ יכו חלקי יסוד האור עומדים ברחוק ממקום טבעם ויהיו מוכרחים זולתי העומדים אצל השטח שהוא בקערודות יסוד האש. וכיוצא בזה נוכל להקשות ביסוד המים ויסוד העפר: (ב) ואם מקום. פ' ועוד יש להקשות כי אם מקום היסוד הארץ וכו' (ג) כמו שהניח הוא.

ענפים

אמר המהרש"א קושיא זו מעיקרה דריבא לאו כלום היא לפי דעתי בדאמת כן הוא שבטעמים המקויר ג"כ הוא מקום לפי דעת אריסטו להמקיף סבבי מקיפו הנה לו ויש לו אחרות מזה עריבות ודמיון. ודאיה נעשה המהרש"א המהרש"א לקמן ודוק, אמנם בעל הענפים נמחר מהו וכתב לקמן שהקשיא בזה אינו מרבו רבנו חסדאי וא"כ לפי דברינו משם אין ראיה שגם הם ז"ע לפי דברינו: וזה

א"י
ק"ת
שיקטו
מחזק

כפר מאמר שני פרק ז העקרים

יותר גדול שיקוף בו כביית וכבהרץ (ו) וכן יתחייב לו לומר שהגשם האחד יהיה לו מקומות רבים מתחלפים בגודל וקוץ (ז) כי הגשם האחד כשיתחלק יצטרפו חלקיו אל מקום יותר גדול כאשר בתחילה וכן כשיתחלקו חלקיו לחלקים אחרים וחלקים לחלקים (ח) זה הפך מה שהגיונו אקלידוס בכפר הכבדות והקלות, שאמר שם (ט) כי הנכבדים השמים יכולו מקומות שמים זה שקר לפי ההנחה הזאת כי כבר יהיו ב' נשמים שמים ואם יתחלק האחד (ס) יצטרך אל מקום יותר גדול מן האחד השווה אליו, (י) וכל אלו הבטולים יתחייבו לאומר שהכפום הוא השטת המקום כחזק, אבל אם הכפום הוא (כ) הפנוי והריקות שיכנס בו הגשם לא יתחייב דבר מאלו הבטולים

שרשים

מחזק, וכיוצא בזה כשתחלק עוד החלקים לחלקים ואם כן יצטרך הגשם הנחלק אל מקום יותר גדול מהגשם השני השווה אליו שאינו נחלק: (ו) וכל אלו הבטולים. הקושיות הנזכרות: (כ) פשוט והריקות. כי כל גשם וגשם לפי הרחיקים שיש לו באורך וברוחב ובגובה לפי זה השעור צריך לו ריקות שיכנס בתוכו ויעמוד בו דאם אין כאלו ריקות שיאך אפשר להגשם להיות שם. והמלל בזה אם יש לך כלי מלא מים או מגשם אחר אותה החלל שהוא בתוך הכלי הוא נקרא מקום למים אשר בתוכו כ"א לא תהיה הכלי מחוללת וריקה לא יהיה להמים אפשרות להיות בכלי וא"כ הריקות והוא החלל אשר בתוך הכלי הוא המקום למים וכדעת הבא מהפנוי והריקות הוא דעת הר"ר חסדאי כנ"ל בענפים. והקשר שיש בין הרצ לאריסטוס הוא כי האריסטוס אמר שהשטת המקום נקשרות הכלי היא מקום למים אשר בכלי לא הכלי עצמה מטעם יתבאר במקום. וכבר סובר שהפנוי והריקות והוא החלל שכללי הוא נקרא מקום להמים. ואם כן לפ"ד הרב יעוטלו כל הקושיות הנזכרים כי הקושיא הא' והוא שיהיה מקום החלק והכל מתחלפים הנה לפ"ד הרב שהחלל הוא הגשם נכנס בתוכו הוא המקום להגשם לא יתקף כלום כי לפי זה יהיה לכלל הגשם או לחלקיו הכל מקום אחד והוא החלל כי לפי הרחקים שיש לגשם צריך להיות לו חלל שיכנס בתוכו א"כ כל נקודה ונקודה מהגשם יש לה חלל וריקות שנכנסת בתוכו. וכן הקושיא ב' ג"כ אינה כלום כי לפי זה יהיה כל חלק וחלק מהגשם עומד במקום טבעו והוא החלל והריקות, דבשאלת לפי אריסטוס האומר שגלגל הירח הוא מקום ליסוד האש כי הוא מקומו מבחן א"כ כל חלקי האש עומדים מוכרחים שלם במקום טבעם וזולת אותו החלק העומד לצד חוץ אלל שעה גלגל הירח משא"כ לפי דעת הרב שהחלל והריקות אשר יסוד האש נכנס בתוכו הוא המקום אם כן כל חלקי האש עומדים

ומחזק, כזה שיתרד לחלק יותר מזה (ו) וכן יתחייב לו להקשות דלפי דבריו יתחייב לומר שהגשם וכו': (ז) כי הגשם האחד כשיתחלק יצטרפו חלקיו וכו'. פ' המשל בזה כשיש לך גשם שהוא אחד על אחד יהיה מקום טבעו והוא השטת המקום אותו מחזק ארבע אמות לכל דא אמה. אם כן אינו מגיע על החצי של גשם כ"א ב' אמות, וכשתחלק אותו לשנים אזי יצטרך כל חלק וחלק שיקופנו מקום טבעו בצדו הנהלק א"כ יגיע על החצי ג' אמות בעבור שכל חלק אמה אורך וחצי אמה רוחב וכיוצא בזה לשלש ולרביעי או יותר יצטרך כל חלק וחלק שיהיה מקום טבעו יותר גדול מאשר היה בתחלה בעת חצורו וזה הפך וכו': (ח) כי הגשמים השמים ימלאו וכו'. פירוש כשיהיו ב' נשמים שמים מכל דא ותחלקו אחד מהם לחלקים לא יצטרך לו ולהלקו בכלל אל מקום יותר מאשר הוא להגשם השני שאינו נחלק לחלקים, ולפ"ד אריסטוס יהיה זה שקר כי כבר יהיו ב' נשמים וכו': (ט) יצטרך אל מקום יותר גדול מן האחד השווה אליו. פירוש כשיש לך ב' נשמים כל אחד אמה על אמה צריך אמה לכלל אחד מקום טבעו ד' אמות שיקופנו מבחן לכל דא אמה אחת וכשתחלק אחד מהם לב' חלקים יהיה כל חלק לארכו אמה ולרחבו חצי אמה או להפך כאשר הכל כמבטו לפניך למעלה, אם כן צריך לכל חלק וחלק שיהיה מקום טבעו ג' אמות ואם כן יצטרך לב' חלקים אלו מקום מן ו' אמות וכן כשיתחלק עוד כל חלק וחלק מהב' חלקים אלו דהיינו כל הגשם לב' חלקים יהיה לפי זה כל חלק וחלק מהב' חלקים אמה על אמה על חצי אמה ויתרד כל חלק וחלק למקום ב' אמות שיקופנו מבחן א"כ יצטרך לב' חלקים דהיינו לכל הגשם בכלל שיהיה מקום טבעו מן ח' אמות שיקופנו לו ולחלקיו

ענפים

[ה] וזה הפך מה שהגיונו אקלידוס וכו'. אין להקשות מפני מה הוכרח המחבר להביא בקושיא זו דעת אקלידוס והלא היה יכול להקשות קושיא זו בכמה זולת אקלידוס על דרך שהקשה הקבויות הראשונות לעזי שהוא הן השכל שיהיה מקום חלק הגשם בעת הכדור מן הגשם יותר גדול מאשר היה בעת חצורו. י"ל שלכך הביא המחבר דעת אקלידוס להוכיח לנו שגם דעת אקלידוס בענין המקום מסתמך לדעתו שהוא הפנוי והריקות כמו שמבאר ואמר וק"ל:

ויהיה

הבטולים, וכה שאמר אריסטו כי למאמר האומר בשיש הגה (ל) רחקים עובדים בעצמם ושודרקים הם המקום, יתחייבו שני שקרים, הא' שהיו (מ) לדבר האחד בעצמו מקומות רבים יחד בב"ת (נ) והשני שהיו המקומות מתנועעים [1] ויהיה הכקום שהוא בספל למים מצטרף אל מקום.

הנה

שרשים

גשמיים וכמו שכתב לעיל כי כל גשם וגשם למי הרחקים שיש לו נאורך וברוחו ונגובה וכו'. הוא בעצמו כי ע"י השמל והדמיון הזה היה אריסטו שומר את דעת הרב ולמיכך היה ממלא דעת הרב ולא רצה להכסיס שיכיה החללות והריקות נקרא מקום להגשם הנכנס בו כמו שיתבאר בסמוך בדבריו בענינים: (ל) רחקים עומדים בעצמם. פי' החלל והריקות נקרא רחקים עומדים בעצמם כי הם עומדים ברחקים ובחללות עצמן ולא על שום דבר אחר. משא"כ הגשם כשיש לו דמ"ג ג' רחקים אמה באורך אמה ברוחב וחצי אמה בגובה אינו עומד בעצמו אלא נרדף לו פניו וריקות ג"כ בזה השיעור שכתבנו: (מ) לדבר האחד בעצמו מקומות רבים יחד וכו'. פי' דאם יהיה כדעת המחבר שכתבנו והריקות הוא נקרא מקום להגשם הנכנס בתוכו א"כ יקרה לפעמים שלא יכתיב לגשם אחד מקום אחד אלא שיכיה נרדף לו מקומות רבים שכתבנו ככולם האחד, וכמשל בזה כשיש לך איזה גשם במורה ותקח אותו למערב או בכיוולת בזה משאר הכדדים ע"כ א"כ שאל ילך עמו הריקות שיהיה נכנס בתוכו במורה כי א"כ לגשם בלא ריקות וא"כ אם הריקות הוא המקום אזי יהיה מוכרח שילך תמיד המקום עם הגשם ובכל דבר שירצה לנוח בדרך משל אם ירצה לנוח במערב נרדף לגשם זה מקום במערב שיטע בו הוא ותקומו הראשון שהלך עמו וכמו כן כשהלך לו יקח אותו עוד ממערב לנפון וכן לדורס יעטרבו כל פעם לילך כל המקומות עמו ויטעך הוא עם מקומותיו אל מקום אחר שיטע בו בנפון או בדרוס או בכיוולת בזה. וא"כ ילך זה אל לא חליתו זהו חוץ מהשכל ובחליתו הכטול הוא. כשלמא לפי אריסטו אין הריקות מקום כ"א השטח המקיף ולכן אף שא"כ לגשם בלא ריקות מ"מ אין השטח המקיף והוא המקום בלא ריקות עמו. לכן אין להגשם בכל פעם שיתנועע כי אם מקום אחד אלא לפי הרב קשה כמו שביארנו: (נ) והשני שיכיה המקומות מתנועעים ויהיה המקום שהוא בספל למים וכו'. כ"ל וכמו שיתבאר בדבריו בסמוך בענינים. ופי' כ"א

עומדים במקום טענם. וכן קושיא בג' שוב לא קשה כי לפי זה יהיה מקום הארץ והוא החלל והארץ עצמה שניהם הם נמטה המוחלט כי האחד נכנס בתוך הדבר ואין לאחד שום מעלה ומדרגה על האחר. וכן לפי הלישנה אחרונה שכתבנו לעיל אתי שפיר כי הנקודה נרדף לה ג"כ ריקת שכתבנו נחובו והכל דבר אחד הוא ובשניהם אינו כ"א דמיון. וכן הקושיא בד' והוא שיכיה מקום החלק גדול מהכל. וכן הקושיא ה' והוא שיכיה לגשם אחד מקומות רבים מתחלפים בגודל וקוטן כן ג"כ בטלון מעיקרן, כי לפי הרחקים שיש לגשם כך נרדף לו להיות חלל וריקות שיכנס בתוכו א"כ כל חלק וחלק מהגשם יש לו חלל וריקות בפני עצמו שכתבנו נחובו ומה לי שיכיה גשם שלם או בלתי שלם מ"מ לא יכיה לחלק מן הגשם יותר צורך לחלל ליכנס בתוכו כאשר היה בתחלה. דכשלמא לפי אריסטו שיהיה אומר שהשטח המקיף מחוץ לבד הוא נקרא מקום פשיטא הוא כשיקח קצת מחוץ הגשם ויהיה אותו החלק הנשאר מהגשם נרדף למקום שיקף אותו מחוץ סביבו יותר מאשר היה נרדף להיקף בתחלה. וכן הקושיא הו' לפי אריסטוס כשיכיה לך גשם שלם שהוא אמה על אמה א"כ נרדף לו מקום שיקף אותו מחוץ ארבע אמות ואחר שיתחלק אותו לשנים יהיה לכל חלק וחלק נרדף למקום המקיף מחוץ יותר מאשר היה בתחלה כמו שפירשתי למעלה ולפי דעת הרב לאו קושיא שהחלל והריקות הוא מקום להגשם אם כן כשיכיה גשם שלם אמה על אמה היה לו מן הצורך שיכיה לו חלל וריקות ג"כ אע"א א"כ יגיע על החצי גשם חלל וריקות אמה באורך וחצי ברוחב או להפך. ועל הרביע הגשם יגיע גם כן מהחלל והריקו רביע על רביע וא"כ מה לי שיהיו כל חלקי הגשם מחוברים יחד עד שיכיה הגשם נשאר בשלמותו ובתמימותו ומה לי שיכיה חלק מ"מ לא יגיע על החלק כשיכיה נפרד מהגשם יותר מקום מאשר היה בתוכו בהגשם. ואם כן לפ"ד הרב יבטלו כל הקושיא הי"ל. ומה שכתבנו לעיל המשל והדמיון מהכלי מלא מים ולא משאר מיני

ענפים

[1] ויהיה המקום שהוא בספל למים וכו', פירשנו בענינים הגה אף שהא"י הלך ג"כ בתוכו קצת בזה הדרך שפי' כאלו במקום הזה מ"מ ביאורו אינו מספיק וקצת במקום זהיה לו להאריך, וכן מה שהביא רמיה על כל מהתנועע הוא גשם מלאון המורה שהביא בשם אריסטוס בהקדמה הפ"א לראש ח"ב שאמר שם בזה הלשון כי הזמן מקרה נמשך אחר התנועה ודבק עמה וכו' לא תמצא תנועה כ"א בזמן וכו' וכל מה שלא תמצא לו תנועה אינו נושא תחת הזמן עכ"ל המורה. ודקדק הא"י משא"כ ואמר ידוע כי כל גשם נושא תחת הזמן והוא מהתנועע א"כ כל מהתנועע הוא גשם, הנה בלחמ לא היה נזקף ליכנס בדבורה זה למידק ממשמעת לשון המורה כי הוא מוזכר בהדיא בהקדמה הזה לראש ח"ב ממורה בלי שום דיקק בעולם, ועוד

הנה מתחייב זה (פ) אם היו הרחקים מתנועתם אבל אם נאמר שאינם מתנועים ושדגשם חלקיו

שרשים

בעצם ויהיה גשם ויצטרך אל מקום אחד שיטת בו וזהו בתכלית הכטל כי הוא מתכווץ שהמקום האמתי הוא מסגולתו שיהיה נכדל וקיים כמו שמתאר בנבואה הרלב"ג לספר השמח צ"ל הכל בדבריו. ועיין בענפים ותמצא כל מה שפירשנו כאן כי הוא מנואר בדיוא דברא אריסטו. ולפי"ז נראה מה שכתב בספרים ושיהיה המקום שהוא הסכל למים וכו' הוא ט"ס וז"ל ויהיה המקום שהוא הסכל למים וכו' ורבה לומר הסגוי והריוק שסכלל הוא מקום למים אשר בחוכו כי כן הוא משמע בדיוא דברא אריסטו כח"ט בענפים וכן מלת ושיהיה אינו בלשון אריסטו רק ויהיה בלא שי"ן. ועוד מלת ושיהיה מורה עוד על ספק אחר וזאת שנים הראשונים וא"כ יהיו ג' ספקות ולמה אחר יתחייבו ג' סקרים ולכן מלת ושיהיה ג"כ ט"ס וז"ל ויהיה בלא שי"ן וק"ל. ומה שפי' אי כאן וסותרו תמצא ג"כ בענפים ואין צורך להאריך כאן: (פ) אם היו הרחקים מתנועים. אם

כ"ל ויהיה הפנוי והרקות מקום להגשם ואי אפשר להגשם שינוטע מחקומו למקום אחד וזאת היותה כח"ט אם כן יתנועע המקום בעצם עם הגשם וכל דבר המתנועע בעצם הוא גשם בהכרח כמו שמתאר במאמר הששי ח"ט השמע הטבעי לאריסטו צפ"ו עד סוף המאמר והמורה בדיוא זה גשם אריסטו בהקדמה ה' לראש ח"ב פ"ט ואפ"ר ורש"ט, וא"כ יהיה המקום גשם ויצטרך אל מקום כי כל גשם יצטרך אל מקום. בשלמא לפי אריסטו האמר שהשטח המקיף בקצרות הכלי הוא המקום למים וא"כ אע"פ שא"ל למים זולת הריוק מ"מ אין הריוק שבהלל הכלי מקום למים כ"ל השטח שבהקצרות הכלי והשטח אינו מתנועע כ"ל במקרה בתנועת הכלי והשטח הזה שהיה בקצרות הכלי כשהיה הכלי עומד כאן היה עצמו השטח כשעמד הכלי במקום אחר אלא שהוא מתנועע במקרה בתנועת הכלי. אבל לפי הרב שאמר שהפנוי והריוק הוא המקום וא"ל להגשם להיות זולת הריוק כח"ט המקום מתנועע

ענפים

ועוד כי עיקר כוונת אריסטו בקצ"ל זו שאמר יהיו המקומות מתנועים וכו' רואה לומר מתנועע בעצם זה אינו מנואר בלשון המורה בהקדמה הפ"ו כ"ל בהקדמה ה' וכח"ט בשרשים ונדלו שגגה הא בדיו. וכן מ"ט הא"י ח"ב ח"ל ומ"ט הרב ז"ל שהוא הסכל למים לאו דוקא שיהי לפ"ד הרב אין הסכל המקום למים שיהי הסכל הוא המקיף ולפי הרב ז"ל אין המקיף המקום רק אריסטו מזכיר מקום ידידי עכ"ל, זהו דבר מוחלט כי אין הסכל מקום למים לאריסטו אלא השטח שבהקצרות הסכל כי הסכל הוא מתנועע בעצם ויצטרך אל מקום וא"כ חף לפי אריסטו יהיה המקום במקום, משא"ל השטח שבו וכמו שכתבנו, ואפ"ר ג"כ מ"ט הא"י בסמוך על דברי המחבר ח"ל כי הסכל למים פירות הן לפי אריסטו שהשטח עדי"מ הוא המקום שיהי הוא המקיף למים א"ל האומר המקיף רק שמתאריך על הסכל לפי שהוא מקיף למים וכן ידידי בהשנים עומן הוא המקום וכו' עכ"ל, זה ג"כ פשוט אינו וכן, אלא כוונת דברי המחבר בזה שהזכיר פנים רזוני הסכל והמים הוא כמו שימצא בסמוך בדבריו בשרשים ועוד לא מנינו בדבריו אריסטו כשהקדים ב' סקרים אלו שהזכיר בלשונם הסכל אלא ח"ב היות המשל מהכלי מלא מים כדי לאמת הב' סקרים אלו: וכד"י שהורה שכל מה שכתבנו כאן ובשרשים הוא אמת אכתוב לך לשון אריסטו בדבריו כלשון מלאמי בניאורי הרלב"ג ז"ל שחנך על ספר השמע הטבעי לאריסטו והביא לשון פס במאמר הד' ס"ח וכ"כ הר"ר הסדלי קק"ט בספר המקרא אור ה' ה"ל במ"א כ"א מהכלל הא' במסות הד' אלא שקיצר קצת לשון אלא פנים ה' ע"ט. וח"ל הרלב"ג ז"ל אור שכתב יהושע שירויב בהכרח שיהיה המקום אחד דן בדברים אלו צורה אם היולי אם הכלית המקיף ואם ההלכות אשר בין הכלית המקיף והוא הסגוי והכרחי אשר בין הכליות ואם הכרחי המקיף כי המאמר בשם המקום הוא אלו הרחקים ושהם עומדים ברחקים השלשה אשר בין הכליות הגשם המקיף כי המאמר בשם המקום הוא אלו הרחקים ושהם עומדים בעצמם ובכלים וכו' ואריסטו יאמר בהמאמר בשם ביה דרוק מלא בעצמו על שיתנו דרוק גשם היה שיהיה אפשר בו שימצא במהלך בזולת גשם או שלא יהיה אפשר בו זה הכל ימצא חמדי עם גשם על שהוא רחוק עומד עצמו. ומהיבנו ממנו ב' סקרים. הא' שיהיה לדבר הא' בעצמו מקומות רבים יחד אין כלית להכרחותם. והבקר הב' שיהיו הנקומות מתנועים ויהיה המקום במקום (ראש שלל אחר אריסטו ושיהיה אלא ויהיה בלא שי"ן כמו שכתבנו בשרשים וכן לא יזכר כאן שם סכל כי אין הסכל מקום לאריסטו כמו שכתבנו ואע"פ שבר"ר הסדלי הביא בלשון זה היה בש"ן מ"מ העיקר נראה כנירסת הרלב"ג מטעם שכתבנו בשרשים) ולזה יתחייב ספק (זימן) וזה יבאר אחר שלש שיהיו מלאה ההנה חלקי גשם במקום בעצמות זה דבר מנואר היינו מלאה ההנה כלל וכתב התחייב לנו זה גימח כלי (והוא הסכל שזכר המחבר) מלא מים כבר ההנועע ממקום אל מקום והוא מנואר (לפי אופן) שאמר שהמקום הוא החללית) המקום המים אשר בכלי הם הרחקים אשר בתכלית הכלי, ואלו הרחקים נעזקים ונעזקים הכלי עם המים (כי אי אפשר להגשם

ספר מאמר שני פרק ז העקרים עמ' 157

וחלקיו הם הכתובות כמרחקים אל מרחקים לא יתחייב מה בשול כלל (ע) [ז] כי הספל והמים כל אחד עומד במרחקים מיוחדים לא יוכרו אותם הכרחים בהתעורר יחד, ולפי דעת זה

שרשים

אם היו הרחקות הריקות שנכנס בהם הגשמים ג"כ מתנועעים עם הגשם: (ע) כי הספל והמים כל אחד עומד וכו', נראה שלכן זכר המהדר בדבריו גם הספל כי קושיית אריסטו לא הייתה דוקא במים אשר בספל לנד כי גם מזל הספל עצמה ואף שתהיה צוללת המים היה יכול גם כן להקשות קושייתו כי גם הספל הוא גשם. אלא

ענפים

להגשם והם המים זולת הריקות כמו שכתבנו בשרשים) היה ח"כ מקום המים אשר בכלי (כאן משמע שהגירסא הנכונה בדבריו המהדר הוא שג"ל ויהיה המקום שהוא בספל וכו' ולא הכפל כמו שבי' בשרשים) ולפי שהכלי כלו ימיר הרחקים אשר היה בהם בהנעתו והיה מהוייב בחלק מזה הזל מה שיתוייב בכל חוייב שימירו חלקי המים מקומם מזל מה שהם חלק מהגשם המתנועע ראה למר הכלי עם המים ולפי זאת ההכנסה יתוייב שיכנסו חלקי המים עם רחוקיהם אשר הם מחזיקים בו בכלי במרחקים האחרים אשר יעמקו אליהם מזל מה שהם חלק מהכלי המלא אשר יעמק אליהם, הגה לפי זה יכנס המקום במקום ויהיה לחלק מהמים ב' מקומות יחד וזה"ל אם יתנועעו המים עם הכלי היה ח"כ המקומות אשר לחלק מהמים יעמקו בהעמק הכלי מזל שהכלי יסיריד הרחקים אשר בו ויכנסו ברוחק ג' וכן לאין חליתו ויתחייב שיהיו מקומות חלקי הא' מהמים בענין מהרבים לאין חליתו וזה בעל. ומהו המהלך חיוץ השקר הב' בילור ענף, נראה שזאת ההנחה חוייב שיעמקו המקומות ויטונו במקומות ויתוייב מזה שיהיו המים מתנועעים בעצמם הם עם מקומם בהתנועע הכלי לא במקרה כמו שנאמר אנוח (ראה כמ"ש בשרשים כך הוא מנואר בהדוא בדבריו אריסטו) אמנם הם לפי שהם ישימו הרחקים אשר היו בהם מזל מה שהם חלק מהכלי המלא ר"ל שימירו מקומם מזה הזל ואמנם מקומם יעמקו לפי שהרוחק אשר יסירידו הכלי בחצו יעמק עמו. ואמנם אחרת לא יתחייב לנו זה הספק. וזה שאמרנו נאמר שהכלי אשר הוא מקום המים הוא נעמק ויעמקו עמו המים במקרה והמים נחים בעצם בכלי אחר שלא ימירו מקומם והוא חליתו הגשם (הנה אחר שזמר לפני זה בסמוך שהכלי אשר הוא מקום המים וכו' הוצרך לנאר אחר כך ולומר והוא חליתו הגשם המקיף וכו' כדי שתדע מה שאמר לפני זה הכלי הוא מקום וכו' אין דוצה לומר הכלי עצמה אלא השטח המקיף בקצוריות הכלי וזהו חליתו המקיף וכו') המקיף גם וכו' ולמה שהיה המקום הוא חליתו הגשם המקיף הוא גלוי שהוא בלתי מתנועע בעצם לפי שהשטחים אינם מתנועעים אלא במקרה (כאן משמע כמ"ש אריסטו בלשון חליתו הגשם כירוצו השטח) בהתנועע הגשם אשר הם חליתו לו. עכ"ל אריסטו כמו שהוא בציאורי הרלב"ג: דבריה הנבואה לך לשון אריסטו בדבריות כדי שתראה שהאמת אמת בכל מה שכתבנו בשרשים בפרט בדבר המהדר במקום הזה ולא כפי ח"כ. אמנם לפי זה ח"כ ח"כ ח"כ ח"כ יס גורסין מפני זה בספל למים ובהם הוא וללא צורך עכ"ל. הגה גירסא זו באמת אינה מתנגדת למה שפירשנו כי מוכל לפרש אותה ג"כ בזה הדרך שפירשנו ור"ל שאריסטו מדמה מקום המים והוא הרחקות שנכנס בהספל עצמה כי כמו שהספל עצמה היא מתנועעת בעצם כך הרחקות יתנועע ג"כ עם המים בעצם וזה ממש על דרך שפירשנו וזה"ל תהיה גירסא זו ג"כ נכונה וישירה. אבל איננה אמתית מזל עצמה כי אף שמהכלל דבריו אריסטו משמע שיהיה הרחקות שזה מתנועע כספל ח"כ לא מצינו זה מנואר להדיא בדבריו שכתבנו לעיל שהשאר אולם יצאד ומלי נקודתא יהיה לו בזה שזמר שם שים. ולכן נראה שהגירסא האמתית היא כמו שכתבנו בשרשים שג"ל בספל למים ב"ח שמתהלכה כי כ"ה מנואר בדבריו אריסטו בהדוא כמ"ש לעיל וק"ל. ואין להקשות על אריסטוס מי הכריחו להקשות קושייתו זאת במהל הכלי מלא מים ולא בהכלי עצמה אפי' כשהיה צלית מים או משאר גשם והא הכלי עצמה ח"כ לה ג"כ זולת הרחקים כי היא ג"כ גשם. וי"ל לכן הביא המשל מהכלי מלא מים כי הם ב' גשמים הא' נכנס בחור חצירו ובחצויהם היה צד להורות לנו ההפך שיש בין הדבר שנקרא מקום לפי דעתו והוא השטח המקיף בקצוריות הכלי ובין הפעו והריקות שהוא המקום לפי דעת המהדר כמו שכתבנו בסוף דבריו שכתבנו לעיל מיה במחור ונעבור זה הוכחה המהדר בסמוך לכלל קושיית אריסטוס גם בהספל עצמו ולא בהמים לבד ח"כ כי הספל והמים כ"א עומד במרחקים מיוחדים וכו' על דרך שפי' בשרשים. אבל מה שפי' דעת המהדר נמה שזכר הספל והמים הוא לענ"ד היו אמת כמ"ש לעיל וק"ל:

[ז] ב' הספל והמים כ"א עומד במרחקים מיוחדים. כנר נאמר בשרשים בדבריו המהדר ח"כ הם מיוחדים לפי ההנחה שאמרנו שהאור הוא כסוגי (והוא ממלא הרחקות בעולם. אלא שעדיין צריך את למדוע

ספר מאמר שני פרק ח העקרים

זה יהיה דגלגל העלין וכל העולם במקום, וא"א לפיה (פ) ליחס אלי' ית' הצד כמו שלא ניהם אלי' הכקום, ומה שיידר' אליו הכתוב צד המעלה באמרו היושבי בשמים (מהלך קב"י) יושב בשמים וישק (ס"ג) דומים, אפשר כי בעבור שדבר האלהי (ז) יראה יותר בתנועת הדגלגלים לחזק ותמידות תנועותיהם (ק) ושהם מחומר נכבד משאר הגשמים וצד המעלה הוא יותר נכבד ע"כ יאמרו שהם משכן לרוחניים, ואולי כי ייחס אליו הכתוב הצד כדרך שייחס המקום ושאר התארים הגשמיים על דרך שאמרו דברה תורה כלשון בני אדם (סנהדרין דף ס"ג ע"ה). ונפסק הרביר בשורש שאינו נוף ולא כח בגוף כי סמה שאמרנו ילקח ראיה על הרובה לו:

פרק

שרשים

ואינו מתנועע אז האויר מתפשט על כל גבולו חלל כשהגשם מתנועע אזי חלקי האויר מתנמנים את עצמם והאחד נכנס בתוך חצירו ודחין ממנו הגשם עד אשר יכנס הגשם בהיקות וזו שניה האויר קלות בתוכו ואחר שנכנס הגשם בהיקות וזו אזי האויר מתפשט וכנס בתוך היקות אשר היה הגשם כבר קלות בתוכו וכן הוא דרכו תמיד כשראה הגשם להתנועע מחקומו היו כל נקוד' ונקוד' וכל חלק וחלק מהגשם שיעתק ממקומו יכנס לתוך היקות שאלו. והתחל כזה אם יש לך גשם שהוא אחת על אחת ותראה להגיע אותו ממקומו הראשון עד אשר תמות אזי כל פעם שיעתק הגשם ממקומו הראשון שיהיה בו האמת מהיקות שאלו קולט אותו והיקות שיהיה בו הגשם באמת הראשונה ישאר תמיד על עמדו ואינו נעתק ואין לגשם זה בעת תנועתו שום צורך בהיקות שנאמה ראשונה כי מיד היה נכנס אל תוך היקות שנאמה שניה אשר הוא אצלו בלי שום הפסק והצרכה, וכן כשיתנועע מהאמה השניה יכנס מיד לאמה הג' שאלו וכן לרביעית וכן לחמישית עד המקום שירצה לנוח שם. ואין להקשות והיך אמרין בעת שיעתק הגשם ממקומו היקות שאלו קולט אותו והכל כבר התבאר במופת שאין ריקות בעולם וכל חלל דעלמא מלא מגשם אוירי וא"כ היך יכול הגשם ליכנס בהיקות שאלו אשר כבר גשם האויר נקלט בתוכו. וי"ל שאויר הוא ספוגי רצונו שהוא דומה לספוג ומה ספוג כשעה שהיא חללה מים אז הוא גדולה ונשעה שהמים נוזלים ממנה חוזרת לקדמותה ומתקטנת. כך האויר הוא מטבעו לדהוק את עצמו ממנו הגשם ונשעה שהגשם נח במקומו

קדמים

קדמים

ענפים

למודעי מהו מההכרח המהיב המענה ההיא, לכן אבאר לך קצת מהמופתים הבאים על שלילת היקות מן השולם ועל ידי זה יתבאר לך גם כן שהאויר הוא ספוגי, וכנה המופת על שאין ריקות בעולם הוא מבורר על ידי הכלי והוא כשהתפוק הכלי על פיה ומשים אותה על המים בשעה שלא בעקמומית כלל הנה תראה שלא יהיה אפשרות להמים ליכנס בהכלי וזו היא ראייה שאין הכלי ריקה חלל שהוא מלא גשם אוירי דה"ל"כ היך ימנע היקות להמים שלא יכנסו בהכלי. והע"פ שאנו אומרים שכלי זה בד"מ ריק הוא בעבור דקות חזות האויר שאינו נראה לבריות ככן הם סוגרים שיש ריקות וזה ממה שזירה ג"כ שהאויר הוא ספוגי והוא אם העקם קצת הכלי מעל המים אזי יכנסו המים בתוך הכלי ואם לא יהיה מטבע האויר שיהיה נדחה ממנו הגשם המתנועע היך יכולים המים ליכנס בתלל הכלי אשר כבר קלט בתוכו האויר. וכן תמלא זה בנדות כשהתחל למלות אותו בלוי' ממשק אשר אחת להיתח בהן אחר נקב פתוח מן הצד כדי שיהא ממנו האויר בעת המלוי חלל אם היה בו ריקות לא יטעך בהן שום נקב פתוח וכן אם לא היה האויר ספוגי לא היה שום תועלת בפתיחת נקב זה ועוד אם לא היה האויר ספוגי היך לאו יכולים ליתקן להתנועע אנה ואנה תאמר